

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Wednesday 16th March, 2022

The Assembly met at 9am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab, nou *staff* ki dan Lasanble, lasal. Bonzour telespektater, oditer. Parey touzour, mersi pou zwenn nou pou sa lazournen travay. Nou annan devan nou en *Bill. Tertiary Education (Amendment) Bill* e mon a demann Madanm raporter pou apel Minis pou zwenn nou silvouple.

Antretan zis en pti notifikasyon pou bann Manm. mon'n notifie bann *Leaders* ek *Chief Whip*, ki pou *Bills*. Zis pou met en pe lord dan letan alokasyon. Ki mon pou fer, mon pou donn premye dimoun ki koze 15 minit. Sa aköz mon santi bann *Caucus*, kekfw a bezwen en *speech* en pti pe pli long pou etal zot pwen lo en *Bill* e apre lezot Manm ki swiv i a ganny 10 minit.

So sa i ava standar from now on, thank you. Mersi pou not sa pou mwan.

Bonzour Minis pou Ledikasyon. Minis Justin Valentin e bonzour e byenveni osi Mr Jean-Michel Domingue, *CEO Tertiary Education* e Mrs Julia Jean, *Legal Draftsperson* dan *AG's Office* ki pou avek nou pou *Tertiary Education (Amendment) Bill, 2021*.

Chief Whip mon sipoze ou ki pou - ki mannyer nou dir sa? Ou ki pou *manage* sa *Bill*. *Please go ahead with Motion* pou *Second Reading*.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou lekip, bonzour tou bann Manm Lasanble Nasyonal, tou bann dimoun ki pe ekoute laba deor.

Mr Speaker, parey labitid, anba *Order 69(2)* nou *Standing Orders*, mon oule *move* ki *Bill Tertiary Education (Amendment) Bill, 2021* i ganny lir en Dezyenm Fwa. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi *Chief Whip* e mon a ganny en segonnman pou sa Mosyon silvouple? Onorab Monthy?

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonzour a tous, Mosyon i ganny segonde Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis nou ava ekout ou lentrodiksyon lo sa *Bill* silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann Manm Onorab. Tou bann dimoun ki pe a lekout, bonzour. Mr Speaker, Lalwa Ledikasyon Tersyer in an egzistans depi 2011. Sa Lalwa in govern nou sistenm ledikasyon tersyer, e in anmenn nou dan en nouvo letab kot bann lenstitisyon pos-segonder in vin bann sant profesyonnel sakenn avek zot *Charter*.

Sa sanzman ti ariv an 2015 e depi sa, tou sa bann Lenstitisyon in annan en gran degre lotonomi akademik e administrative governen par en *Board*.

Sa Lalwa in osi fer provizyon pou menm Liniversite annan en *Charter* e an 2017 *UniSey* in ganny pou li. En *Charter* i en zouti ki spesifye dwa en lenstitisyon. I etabli son striktir, son pouvwar e responsabilite son tim zesyon, governans son *staff* e son bann etidyan.

Lalwa ti osi fer provizyon pou etabli en Komisyon Ledikasyon Tersyer ki dan Lalwa i rekomann Polisi ek plan pou fer sa sekter avanse. An 2012 sa Komisyon ti ganny kree, me regretableman depi o komansman sa Komisyon in lalit pou ganny en serten lidantite.

Toudmenm sa Komisyon in kapab akonpli bokou tel koman devlop bann *Charter* pou bann lenstitisyon tersyer dan Sesel. Fer sirveyans bann Lenstitisyon e menm si i ti napa sa pouvwar, sa Komisyon i fer sir ki bann Lenstitisyon Tersyer zot respekte Lalwa Ledikasyon Tersyer.

Depi komansman malgre sa Lalwa, sa laliny ki separ fonksyon *TEC* ek fonksyon Departman Ledikasyon pa'n kler. Sa in fer ki in annan bokou lenstans mars lo lipye kanmarad. Par egzanp *TEC* ti pe fer sirveyans sa sekter sirtou anba sistenm *PMNE*. Me Departman Ledikasyon osi ti pe fer sa parey. Parfwa zot ti menm pe servi bann menm endikater. *TEC* ti pe fer resers lo sa sekter e Departman Ledikasyon osi pe fer sa.

SQA lo son par ti pe fer lasirans kalite. Ki fer en sans akoz sa dan li menm, i dan son bann responsabilite e fer sir ki

Lalwa kalifikasyon i anliny avek bann Polisi. Me *TEC* osi ti annan bann responsabilite lasirans kalite anba Lalwa.

E serten Lartik ti donn menm dwa *TEC* ek *SQA*. Pou fer sityasyon difisil i se ki dan bokou fwa Gouvernman in demann *TEC* pou azir koman en reglater. Me letan *TEC* in demann serten lenstitisyon pou respekte Lalwa, zot in dir klerman ki *TEC* napa drwa legalman pou dir zot sa.

Sa in fer ki in vreman afebli kapasite sa Komisyon pou fer sa ki i devret fer e osi bokou letan ler son *body* in aprouv en rezolisyon, in bezwen ganny en lot laprouvasyon sorti kot Departman Ledikasyon, pou ki sa rezolisyon i ganny respekte.

Dan li menm i montre ki *TEC* in pou en kantite fwa fini par fonksyonn plis koman en divizyon, dan Minister Ledikasyon ki koman en antite lo li menm.

Ti dan sa konteks ki o komansman 2021 letan Gouvernman ti pe re get fonksyonman tou bann Lazans, avek le bi pou rasyonaliz striktir Gouvernman, ki *staff* ek *Board TEC* ek *SQA* ti ganny sans diskite si an se moman nou vreman bezwen en *TEC* ki

manner i egziste ziska la konmela. E osi si son bann fonksyon pa devret kapab ganny fer par Departman Ledikasyon e *SQA* ki anba Lalwa, zot annan sa bann manda.

Board ek *staff* le de Lazans ti konklir ki bann rol *TEC* i kapab ganny partaze ant Departman Ledikasyon, ek *SQA* e si sa i arive pou napa en lenpak signifikan ki pou anpes nou sistenm tersyer fonksyonnen, grand e devlope.

Annefe sa demars i pou kapab ed bann Lenstitisyon vin pli otononm par tir baryer ant Lenstitisyon ek Departman Minister Ledikasyon.

Dezyenman, par tir serten fonksyon parey lanrezistremman Lenstitisyon ki Departman Ledikasyon ti pe donn *TEC* e pas sa avek *SQA* pou fer ki *SQA* i a ranforsi son stati koman en reglater bann lenstitisyon edikasyonnel dan Sesel.

Mr Speaker, sa bann largiman ti ganny mete devan mwan e Minister Ledikasyon e nou'n agree. An Zen lannen pase, nou ti met en ka avek Gouvernman e Gouvernman ti aprouve ki *TEC* i ganny dizourd, e ki son bann fonksyon i ganny repartisyon ant Departman

Devlopman Sekter Ledikasyon e SQA.

Mr Speaker, a sa pwen mon ti a kontan fer remarke ki demars pou amann sa Lalwa ti'n deza komanse detruwa lannen apse. E dan sa demars tou bann Lenstitisyon Ledikasyon Tersyer in enplike.

Gouvernman in pran en desizyon ki nou bezwen moderniz nou Lalwa Ledikasyon Tersyer. Premyerman nou'n partaz serten responsabilite TEC ek SQA an Novanm lannen pase, letan Minis Zialor ti vin dan Lasanble pou reprezant mon.

Sa i Seksyon 16 ek 17 ki pou sorti dan sa Lalwa pou al kot SQA. Ozordi nou pe propoze pou dizourd TEC e alors bann Seksyon ek Lartik relevan kot TEC i ganny mansyonnen, i ava ganny tire ouswa ganny amande.

Mon pe mazen ki a lavenir nou pou annan ankor bann lamannman dan Lalwa Ledikasyon Tersyer ki nou pou fer, ki lotonomi nou bann Lenstitisyon i ava ranforsi e nou ava annan en Lalwa modern ki pou pran an kont nenport kalite lenstitisyon tersyer ki pou ganny kre e epou ganny ne.

E sa anmezir ki bann dinamiz dan ledikasyon tersyer

i devlope lokalman osi byen ki enternasyonalman.

Mr Speaker, parey zot in kapab tande an Zilyet lannen pase, mon ti lans en *think tank* pou tou bann lenstitisyon pou fer avanse sa lide pou fer ki ledikasyon tersyer dan Sesel i reste azour e relevan.

Mr Speaker, an bref e anliny avek bi Gouvernman pou rasyonaliz striktir Gouvernman, nou pe anmenn en Prozedlwa ki fer ki bann definisyon dan sa Lalwa i ganny modernize e vin azour avek serten sanzman ki'n fini ganny fer ek Lalwa SQA e pou koriz serten mankman. Bann term parey *National Qualification Framework* i vison parey SQA i deza definir. Ti napa par egzant en definisyon *Council* ki govern Liniversite e nou'n koriz sa.

Sa *Schedule* bann lenstitisyon a lafen Lalwa in ganny retire, aköz dezormen sa se SQA ki pou kit en tel rezis Lenstitisyon e pibliye li. Seksyon 3 ek 4 se bann Seksyon ki donn TEC lavi. Nou pe propoze pou retir sa bann Seksyon, an vi la ki nou fini fer antre sa bann fonksyon dan nouvo *function manual* Minister Ledikasyon.

Seksyon 16 ek 17, nou pe propoze pou retir zot anliny

avek bann revizyon Lalwa SQA. Sa pou fer ki SQA in ganny tou le neserer pou fer louvraz lasirans kalite dan nou sistenm ledikasyon.

Tou bann referans dan Lalwa alo TEC in ganny retire, e kot nou i annan TEC prezan nou a vwar Minis.

An plis ki sa, nou pe propoze pou amenn Seksyon 29, pou fer ki sa *parent Ministry* i annan le pouvwar pou apwent *Board* lenstitisyon ki tonm anba li. De la sa Minister ek sa Lenstitisyon i a pli lib pou swazir lekel ki zot pou met lo zot *Board*. Avan sete Minis Ledikasyon ki ti apwent tou *Board* e Lalwa ti preskrir lekel ki ti devret lo *Board*.

Finalman sa Lalwa pe demande pou tir provizyon *board* ki annan responsabilite pou Gouvern TEC, pou transfer son bann *staff* ek son bann atou. Parey nou'n dir oparavan, napa okenn *staff* TEC ki pe perdi louvraz ouswa pou ganny defavorize par zot transfer.

Annefe tou *staff*, enkli son CEO pe deza desarz bokou travay pou Minister Ledikasyon.

Mr Speaker, mon profite pou mwan senserman salye travay ki TEC malgre bann defi. Mon'n vwar en lafors travayer egzampler ki'n desarz

zot responsabilite ki zot ti annan eksepsyonnelman byen. E striktir Minister Ledikasyon. in ganny aziste pou abzorb bann *staff* TEC enkonidasyonnelman.

Avek sa de mo Mr Speaker, mon re met sa nouvo Lalwa Minister Ledikasyon Tersyer avek Lasanble Nasyonal e mon ti a kontan demann Lasanble pou aprouv sa bann lamannman. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis pou ou prezantasyon. Nou a aprezan pran deba par bann Manm. byen, lo sa kote. Bon mon annan Onorab Hoareau, Onorab Esparon. Non, Onorab Samynadin plito, *sorry*. E lo kote isi mon annan Onorab Uranie.

Lekel konmsi ki *lead speaker* dan zot kote? *Anyone*. Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou lekip. Bonzour tou dimoun a lekout, bonzour tou Manm.

Mr Speaker, sa lamannman ki nou pe vwar ozordi i konsekans en travay kontinyel, ki'n ganny fer parey Minis in eksplike apartyen depi

le 01 Fevriye , 2021 ler Prezidan ti anonse ki i ti pe revwar striktir Gouvernman e pe re get fason ki i kapab *streamline* Gouvernman e retir diplikasyon dan bann travay bann lenstitisyon.

E de la nou'n vwar poudir premye faz sa travay, in komanse par get Lalwa SQA, e get Lalwa TEC pou met anliny serten keksoz e pou transfer serten pouvwar anba TEC pou met anba sa parey in ganny anonse.

Dezyenm faz sa travay se pou get en pti pe ki fason serten rol, serten travay i kapab ganny mete anba Departman Ledikasyon li menm, anba Minis Ledikasyon *rather* ki lo TEC akoz ti annan serten *overlapping*.

Mr Speaker, mon napa vremen bokou pou dir lo sa akoz i preski bann lamannman administrativ. Me par kont nou konsern kot *Bills Committee* ti en pti pe plito lo Seksyon 16 sa lamannman lo *Clause* 16, kot nou vwar poudir Minis Ledikasyon li menm i kapab desid lo konpozisyon *Board* atraver en *Charter*, ki li i responsab pou mentenir, ki anba son *purview*.

Me an menm tan bann *professional centres* osi zot annan en *parent Ministry*. Par

egzanp si par egzanp Minister Touris i annan son lekol *Tourism* ki tonm anba son *purview* li osi. Alors i osi annan sa prerogativ pou li kapab donn son konpozisyon bann *Board*, pou diriz bann plan stratezik sa bann lenstitisyon.

Alors nou ti pe vwar i annan en pti pe, si ou le en pti pe disansyon ant sa de. Me selman nou ti'n ganny lasirans ki i pou ganny fer an kolaborasyon ek kanmarad, me non, nou *still* kontan vwar ki i annan en mekanizm legal ki kapab determin ki fason sa keksoz i ganny fer.

Mr Speaker, si par egzanp *COVID* in donn nou en leson, leson pli serye ki in donn nou se ki pou toultan annan en plan *B* si oule pou evantyalite ki kapab arive.

Alors pandan sa bann letan ki *COVID* in tap nou, mon mazen bokou bann lenstitisyon tersyer ki pa ti an *full* akreditasyon avek SQA in bezwen met ansanm zot bann program, met ansanm zot bann provizyon pou zot kapab met zot annord avek lafason ki zot delivre zot travay, lafason ki zot delivre zot bann *course*, pou fer sir ki zot bann etidyan i pe ganny en *course* e ki ganny akredite *fully* avek SQA.

Alors mon mazine osi ki dan sa letan, letan ki zot kapab osi re evalye zot bann stratezi *marketing*, pou fer ki zot atrakte bann pli bon zanfan, bann pli bon etidyan pou antre dan zot lenstitisyon, akoz nou'n vwar poudir lafason ki bann *professional centres* in operate dan le pase, pa toulta ki zot in kapab atrakte bann pli bon zanfan pou zot kapab ganny bann pli bon *graduates* pli tar ki pou antre dan lemond travay.

Par egzanz ledikasyon in soufer en pti pe lo sa nivo. Lenstitisyon Ners osi in soufer en pti pe lo sa nivo. Ki souvandfwa zot in bezwen vwar zot pe fer desann zot *bann entry requirements* pou zot kapab pran bann zanfan.

Mon mazine ki anpartyen sa bann restriktirasyon ki pe ganny fer anba sa Lalwa zot a kapab annan zot en pe plis lotonomi pou zot kapab pli byen desarz zot rol, e fer sir ki zot *feed* dan nou sistenm bann *graduates*, bann zanfan, bann zenn zanfan ki antre dan lemond travay avek bann pli bon kalifikasyon.

Mr Speaker, mon mazine ki osi i annan de ka kot bann *tertiary education institutes*, bann *professional canters* parey nou apel zot, zot pa'n annan sa bann resours neser pou zot

kapab desarz zot fonksyon. E en metod ki nou'n toulta konstate, nou'n dir ki Gouvernman i pa kapab donn tou, oubyen i napa sa resours pou li fer tou.

Alors anba sa Lalwa i pou etabli en serten lotonomi pou bann Lenstitisyon Tersyer pou ki zot a kapab petet revwar zot rol stratezik e get ki fason zot kapab anmenn en pe plis larzan dan zot lenstitisyon. Dizon par egzanz ou'n vwar ki kot Maritim zot in kapab annan zot en *hostel* ki zot lwe e zot kapab annan serten reveni ki zot remet dan letid zanfan oubyen *the running of the institution*.

Ou konnen poudir i annan serten bann lezot *professional centres* ki'n *sign* bann *MOUs* avek bann lezot Departman Gouvernman. Ki zot, zot anvoy zot bann etidyan travay dan sa bann lezot, al pran *work experience* dan sa bann lezot sektor gouvemantal, ki apre petet i anmenn en serten reminerasyon pou sa etidyan, e pou osi pou sa lenstitisyon ki zot sorti ladan, ki fer ki zot kapab re zener serten larzan pou zot kapab *provide* sa *service*.

Sirtou par egzanz ler ou get kot teknoloji avek konstruksyon. Nou vwar poudir laba nou annan potansyel pou

nou kapab fer bokou plis. E anmenn plis nouvo masin, nouvo keksoz, pou kapab permet bann etidyan kapab ganny fer zot *course* pli byen e pou permet osi sa kalite devlopman ki zot annan. I anliny avek devlopman teknolozi ki pe arive dan *the real world*.

Akoz souvandfwa annou vwar ki zot napa ase larzan pou aste bann nouvo keksoz. Me nou'n nou pe demann zot anba sa nouvo *frame* Lalwa, sa nouvo *Framework* ki zot kapab *expand* e vwar fason pou zot kapab delivre pli byen zot bann travay.

Mr Speaker, avek sa mon pou siport sa *Bill* e mon krwar i pe en *Bill* ki pe al dan bon direksyon, sa bann lamannman pe anmenn bann bon keksoz pou ledikasyon Sesel. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Hoareau. Nou a aprezan ekout Onorab Uranie.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon, tou koleg Onorab e byensir zabitan zil pros a lekout.

Ledikasyon tersyer i tre enportan dan devlopman en pei. I vre pa nou tou ki ganny sans, oubyen pa nou tou ki servi nou kapasite e lentelizans

pou etidye lo sa nivo. Sa ki servi son sans, sa ki swivi son kapasite, servi son konpetans oubyen lentelizans pou swiv staz ledikasyon tersyer. I en lafyerte e lakonplisman spesyal dan son devlopman personnel e pou pei.

Ledikasyon tersyer i annan son lenpak osyel, lenpak ekonomi e son rol spesyal ki i zwe dan sosyete sivil en pei.

Letid i montre ki ledikasyon tersyer i kontribye pozitivman pou ranforsi kalite lavi en dimoun e osi kontribye dan devlopman ekonomik.

En legzanp ki pou montre ki mannyer letid tersyer i ede dan devlopman ekonomik e ki bann *skill*, konnesans e leksperyans gannyen i ogmant prodiktivite dan travay. Zot ganny en pli o saler e antour kontribye pli o dan *peyman tax* parey i le ka ozordi dan nou pti pei Sesel.

Lenpak ledikasyon tersyer, bann *graduate* i vin pli *aware* lo lavi toulezour. Zot konpran pli byen sekirite alimanter, *mitigate* pli byen bann lefe e konsekans zot aksyon, pli konsernen avek lasante e lanvironnman pou nonm enn de.

Dan sosyete sivil zot kree bann groupman, bann mouvman pou anmenn

lanmitye e lape e osi vin lavwa bann ki en pe pli feb.

Pandan 43an nou Gouvernman in kree bann striktir, mekanizm e loportinite pou nou kapab fer letid tersyer. I annan ki'n vin Dokter, enzenyer, pilot. Tout avek diferan kalite nivo kalifikasyon. Degre, *Masters*, eksetera.

Konmisyon Ledikasyon Tersyer ti ganny etabli pou regulariz ledikasyon tersyer parey liniversite ek lekol profesyonnel. Parey lekol Biznes, lekol Maritim, *SITE* pou nonm enn de. E tousala ti ganny kree par nou Gouvernman, ziska ozordi zot pe fonksyonn tre byen e pe deservi nou bann zenn adilt.

Sa Komisyon osi ti la pou asire ki standar ledikasyon i ganny mentenir, bann Polisi nasyonal i ganny enplimante e en kad regilasyon i ganny kree pou sekter tersyer.

Konmisyon Ledikasyon i osi donn proteksyon nou bann etidyan. Zot protez zot lenter e enspir konfyans dimoun dan ledikasyon tersyer, ek bann lenstitisyon profesyonnel.

Dan sa *Bill* nou vwar bokou bann amannman e osi Seksyon ki'n ganny *repeal*, sirtou Seksyon 17, pli presizeman 17(3) ki mon santi etidyan ki'n komans en letid,

ki'n kouver plizyer *module* e i pa'n termin letid, pa kler kote i antre dan nouvo striktir, e mon vwar zot pe ganny bokou difikilte ale, vini avan ki zot ganny serten dokiman ki pou prouv zot bokou lakonplisman.

Pou mwan, sa Komisyon kot ti pe debout i ti kapab vwar byen ki pe arive e travay endepandaman san bann lenterferans Minis oubyen politik.

Mr Speaker, si son rol ti pe mars en pti pe lo lipye sa ki *SQA* e Minister, petet nou ti kapab revwar sa ek Minister e anmenn Lalwa ki donn komisyon plis pouvwar pou li fer son travay.

A mon avi, Minister Ledikasyon i deza annan bokou pou li *deal* avek, sirtou kot i konsern resours parey mank sez, mank latab, mank liv e mankman mendev. Eski la nou pa pe azout plis lo lasyet Minis? Zot ti dir tir pouvwar dan Lanmen Minis, me la nou vwar ki tou pouvwar pe al dan lanmen Minis.

Eski Minis pou kapab pran bann desizyon ki met presyon, oubyen fer serten desizyon ki pa dan leter son Gouvernman, menm si i en desizyon ki kritik ki bezwen ganny pran? Mon ava les zot avek sa kestyon. Mersi Mr

Speaker. Avek son mon termin mon lentervansyon.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Uranie. Nou aprezan pas laparol Onorab Kelly Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon, tou mon bann koleg Onorab e tou bann dimoun a lekout. Mr Speaker, parey Minis in fer resorti. Konmisyon Ledikasyon Tersyer ti ganny entrodwi an 2011 avek misyon pou regilariz ledikasyon tersyer ek sekte *training*, pou ki lentere tou bann *stakeholders* i ganny sofgarde e ganny met de lavan e osi fer provizyon bann rekomandasyon baze lo levidans ki pou an retour asir krwasans e devlopman sak sekte spesifik.

Zot ti osi annan manda fer rekomandasyon a bann Lotorite relevan lo bann *Charters* ledikasyon tersyer, non ki ganny donnen a bann lenstitisyon edikasyonnel, krwasans e devlopman koeran ledikasyon tersyer e osi regilasyon e ladmisyon bann kandida pou ledikasyon parmi plizyer.

Parmi zot bann rol prensipal, sete pou asire ki

ledikasyon i ganny mentenir dan bann lenstitisyon, enplimant bann Polisi Nasyonal e ki en *regulatory framework* pou seksyon tersyer i ganny kree. I fer ki zot ti annan en definitif 3 rol mazer. Regilarize, rekomande e konseye.

Malerezman, an vi son bann fonksyon parey Minis in dir, sa Komisyon in trouv li pe dezormen mars dan lipye Minister Ledikasyon e SQA kot ti annan bann tansyon an sa ki konsern devlopman Polisi, resers, sirveyans e evalyasyon.

E malgre ki dan zot manda ti'n spesifye klerman ki se zot sa Komisyon ki ti annan pouvwar pou regilariz ledikasyon tersyer, an realite sete Minister Ledikasyon ki ti pe egzers sa pouvwar.

Mr Speaker, swivan lanons Prezidan dan son ladres lo Leta Lanasyon, pou ki bann lorganizm legal e Parastatal i ganny restriktire, propozisyon pou dizourd Komisyon Ledikasyon Tersyer e konfye son bann fonksyon e responsabilite lo Minister Ledikasyon e Lotorite Kalifikasyon Sesel, i tre relevan.

Sa i ava an retour rasyonaliz *landscape* tersyer dan pei e akord plis lotonomi

anver nou bann lenstitisyon edikasyonnel.

Mr Speaker, an plis ki sa bann lenstitisyon ava develop plis sans responsabilite e performans *staff* ek etidyan. Zot ava osi angaz zot pli byen dan travay lekipe anver en pli bon kiltir lorganizasyon, an sa ki koncern zot bann lenfrastriktir, byennet zot *staff* ek etidyan. E pour kwa pa *venture* plis dan partenarya avek bann lenstitisyon enternasyonal vi ki zot pou pe fonksyonnan anba zot *parent Ministry*.

E byensir parey Onorab Hoareau in dir, zot pou osi kapab investir finansyerman atraver zot lenstitisyon.

Mr Speaker, nou ava rapel ki sa de lenstitisyon i tou lede zwe rol regilatwar dan domenn regilasyon. E parmi fonksyonnan Minister Ledikasyon, se pou garanti en sistenm ledikasyon kot *training* i reflekte bann valer nasyonal e iniversel, ki ganny partaze.

E SQA li ki fonksyonnan dapre *National Qualifications Framework* ava a son tour ed bann fourniser ledikasyon ek *training*, pou asire ki standar zot kalifikasyon i lo bann standar rekomande e ki ava an retour ganny rekonnèt isi lokalman ensi ki aletranze.

Mr Speaker, pou konklir mon oule garanti mon sipor anver lamannman sa *Bill* aköz i pe reflekte azanda nou Gouvernman atraver nou manifesto, pou obtenir en o standar ledikasyon ki pou fer nou bann zenn vin bann partisipan konpetan dan en sistenm ekonomik modern, e pou zot osi vin bann sitwayen pli responsab. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon aprezan pas laparol Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker, bonzour. E bonzour tou dimoun ki pe ekout nou e ki pe swiv deba Lasanble. E mon asire ki bokou dimoun i enterese avek domenn ledikasyon pe osi swiv sa ki nou pe diskite bomaten.

Ou konnen koman en ansyen edikater ou souvandfwa ekout vizyon ki ou santi poudir en *leadership* dan Minister Ledikasyon in anmennen e souvandfwa ou bezwen konpar sa vizyon avek lanvironnman dan ki sa *leadership* pe *operate* e bann keksoz ki in ganny dir.

Enterven an avan mwan ki'n koze, ki'n fek koze la in fer en tre bon promosyon pou bann striktir dan ledikasyon. Mon konnen zis akote li i asiz lezot, en dimoun ki mon espekte i pou entervenir, ki'n enterakte direk avek *train* e travay dan sa domenn parey mon menm mon'n ganny loportinite pou fer.

E mon bezwen dir ki ozordi prenon an kont striktir e prenon an kont keksoz ki'n ganny dir, mon en pe dezapwente. Mon en pe dezapwente aköz i annan en dekoneksyon avek sa ki mon pe ganny dir bomaten dan rezondet e sa ki ti ganny dir oparavan.

Mon pou eksplike aköz mon en pe dezapwente. Le 4 Zen, 2021 Mr Domingue ti donn en *interview* avek Nasyon, e dan sa *interview* avek Nasyon nou ti eksplike ki Lalwa *SQA* ti *fail* pou fer provizyon pou donn Komisyon ase pouvwar pou li fer son rol regilatwar. Sa ti en *statement* ki ou ti fer ek Nasyon.

E an plis ki sa i ti dir ki son bann fonksyon i pa *adequate* e i fonksyonn koman en divizyon Minister. Pou nenport dimoun ki'n travay dan en domenn ledikasyon, ler ou vwar en mankman dan en *Policy area*, se ou *strengthen* li.

So, travay ki ti devret ganny fer se donn li alors son pouvwar ki i bezwen. Se amann Lalwa pou donn li son pouvwar ki i bezwen. Me sa pa'n ganny fer.

Dan plas donn li sa pouvwar ki i bezwen, nou'n retir li konpletman e retourn tou son pouvwar dan lanmen Minis pou Ledikasyon ki li i en *political appointee*. In ganny apwente anba en rol politik.

Ou ti kontinyen pou dir ki lontan i annan i annan deba lo Lalwa *TEC*, ki mon konnen e mon ti la dan Lasanble ler Lalwa *TEC* ti pase premye fwa. E ou'n kontinyen pou dir ki pou annan bann lamannman ki pou vini. E largiman ki ti ganny servi, se sa bann lamannman pou vin 3 mwan apre ki ou ti fer sa *interview* avek Nasyon N. Napa okenn lamannman ki'n vini 3 mwan apre.

Se *almost* en lannen pli tar ki nou pe retir sa. Byen enteresan. Lot keksoz ki enteresan se Minis li menm dan en lot *interview* avek zournal Nasyon ti dir ki li i oule ki bann sant profesyonnel i ganny *run* parey bann biznes. Enteresan sa.

Selman isi anndan i vin dir nou ki se Minis ki pou fer apwentman bann dimoun ki pou lo bann Konsey, me pou espekte zot *run* zot lekor parey

en biznes, selman zot anba kontrol Minister Ledikasyon. Mon vwar sa en pti pe drol.

Ki manner sa pou arive, ki zot pou *run* koman bann biznes, kan ki zot pou anba kontrol Minister Ledikasyon? Me sa pa etonan sa.

Akoz menm Minister ozordi se li ki pou apwent bann dimoun ki pou al lo Konsey bann *teachers* ki sipoze *deal* ek bann problem bann *teachers*. I annan *teachers* la anndan ki'n deza lager kont Minister Ledikasyon. Onorab Hoareau i konn sa tre byen.

E ler ou annan en konsey i ganny apwente par Minister Ledikasyon li menm, ou pa pou al okenn par. So, mon konsern mwan, se akfer annan en konsolidasyon pouvwar, en konsolidasyon *decision-making* dan Minister Ledikasyon ki parey Onorab Uranie in deza dir i sitan annan kantite desizyon pou li fer. Pou kwa ?

What is the logical reason pou fer li? E dan tou pei kot ou annan bann *professional centres*, bann sant profesyonnel in kapab devlope, aköz zot in ganny serten lotonomi pou zot kapab fer li. Nou tou ki la dan ledikasyon nou konn sa tre byen. Pa kapab *deny* sa.

E ki dan bann sirkonstans kot bann sant profesyonnel in

reste anba kontrol en Minister Ledikasyon, zot in regrese dan plas avanse. Aköz inevitableman i annan en kantite politik ki ganny zwe kan i annan problem. Sa ki dalon ek Minis i ganny apwente, sa ki pa dalon ek Minis pa ganny apwente.

Zot a dir mwan in arive avan anba mon Gouvernman. Probableman in arive aköz i annan dalon ki'n vin Direkter, ki'n vin sa. Ki ozordi zot in vin lezot pozisyon dan Gouvernman *LDS*. Mon'n vwar.

Mon bi ozordi kot mon asize, vi ki mon'n aprann sa lesan. Sey dir annou pa repet sa fot. Annou pa refer parey. E mon vwar li drol ki koman en Lasanble e mon konnen mon annan en dele letan pou koz lo la Mr Speaker, mon pa pou pli long.

Mon vwar li drol ki nou pa pe vwar sa. Me pou mwan sa ki mon pa dakor avek, sa ki mon pli pa dakor avek se pa sey vin foud nou dan Lasanble. Ler mon dir vin foud nou.

Aköz annou regard *objects and reasons* sa Lalwa. Mon konnen i pa form parti sa Lalwa, me son *objects and reasons* i donn nou en nide aköz nou pe fer en desizyon lo en Lalwa. Kan Minis i dir ek mwan la anndan ki i pe pran sa

desizyon dan lentere *TEC*, from en perspektiv ledikasyon. E Minis i en dimoun entelizan. I en dimoun ki'n dan ledikasyon, i annan konpetans dan ledikasyon.

Me ozordi Minis pe sey, mon *sorry* pou dir, bat mon latet. Akoz pa sa ki son *objects and reasons* in dir. Son, *objects and reasons* i dir poudir Prezidan dan son ladres *to the Nation on 1st February, 2021* ti fer en lanons, pou restriktir tou bann statutory *bodies* e bann *body* parastatal.

E alors sa Lalwa pou donn lefe lanons ki Prezidan ti fer, nou pe aboli Komisyon e nou pou donn son responsabilite Minis pou Ledikasyon. Sa ki Minis in dir nou i en mansonz devan Lasanble i pa anliny avek lobzektif ki zon Lalwa i vin avek. E sa pou mwan i *tantamount to misleading the assembly*.

Akoz nou koman Lezislater nou bezwen baz nou lo bann lobzektif ki en Lalwa i vin devan nou e pou premye fwa. Pa pou premye fwa, me pandan sa letan ki mon'n dan Lasanble mon'n vwar sa bann *repeal*. Tou sa bann Minis ki'n vini *subsequently* in donn en rezon pou eksplik sa rezon ki zot pe *repeal* sa komisyon.

So, mon swete akoz mon osi mon annan zanfan ki pou *end up* dan bann sant profesyonnel. Mon swete ki zot konnen ki zot pe fer. Mon pa pou pa donn mon sipor kot mon bezwen donner, akoz mon anvi vwar ledikasyon kontinyen avanse, ledikasyon i en keksoz ki mon met tre a ker.

Mon ti ava enplor Minis pou revwar sa striktir ki zot in etablir pou Minister Ledikasyon, si li menm li i oule akonpli sa ki in dir la anndan.

Akoz si Minis i onnet ek nou, i ava admet poudir i pe montre pa mal difikilte avek son prop striktir ki zot in etablir la e ki nou *set out* e met dimoun konpetan pou kapab *run* sa bann lenstitisyon.

Mr Speaker, an pasan, mon'n vwar en let anonim konsernen *Maritime Training Center*, mon asire Minis in gannyen akoz ou osi in mete, in *copy* ou sa let. Speaker in ganny *copy* dan sa let, *Leader Zafer* Gouvernman in ganny *copy* dan sa let. I pa blanm lo Gouvernman, me i en let anonim lo en lenstitisyon.

So, dan tousala ou Minis ou bezwen al *deal* ek sa bann keksoz osi ou. Ki senserman mon krwar ou rol *as the overseer of* ledikasyon pa devret pe antre dan fonksyonman

bann lenstitisyon kot ou pe anmenn ou lekor? E mon santi poudir sa pa pou anmenn nou pli devan si nou pa regard dan revwar sa striktir ki nou pe vin avek.

Ceci dit Mr Speaker, sa i mon lopinyon, i mon fason vwar keksoz. Mon swete ki bann dimoun ki pe travay dan bann *professional centres*, nou bann *teachers*, mon bann ansyen kolej, plizyer zot mon bann ansyen *teacher* ki'n *teach* mwan, ki'n ed mwan pou ariv kot mon ete ozordi, mon remersye zot tou.

E mon swete ki bann ki ankor pe donner dan bann sant profesyonnel, mon konnen kantite ki ankor dan *SITE*. Mon konn bann ki ankor kot *Tourism Academy*, mon konn bann ki ankor kot *SIT*, i annan ki ankor dan Liniversite Sesel.

Dan sa *glam*, sant profesyonnel e lezot mon swet zot tou en tre bon parkour e mon swete ki Minister Ledikasyon i ava sansib. Bann konsern ki zot pe eksprimen.

E i ava asire ki zot kapab dan tout lendepandans *run* zot bann lenstitisyon e *achieve* bann *goals* ki zot lenstitisyon i anvi *achieve*.

E mon garanti zot ki mon pou kontinyen donn mon sipor pou devlopman ledikasyon. E

kot mon santi en desizyon pe ganny pran ki pa dan lenteredidikasyon, mon pou koze, mon pou met li devan. Si Lotorite i anvi pran sa ki mon dir i pran, si pa anvi pran i ava son swa. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Nou a ekout Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun, sirtou bann dimoun dan distrik Mont Buxton. Mr Speaker, zis avan mon komanse mon oule dir felisitasyon Mr Camille, ki yer swar nou'n vwar lo televizyon in ganny en rekognisyon avek Departman *Tourism*, pou ed 2 touris aze ki in bat avek dan Takamaka laba, in desann avek.

E mon krwar i byen ki in fer, i en legzanp pou bokou bann dimoun dan nou distrik. E i form parti sa transformasyon ki nou pe koz lo la dan nou sosyete ki ou ed enn ou frer, irespektiv ki nasyonalite, ki ou kouler lapo ki i ete, nou ede.

E zisteman koman nou pe koz lo transformasyon Mr Speaker, mon krwar sa Prozedlwa ki devan nou ozordi bomaten, se zisteman sa

transformasyon ki sa nouvo ladministrasyon i oule anmennen. E lenterven an ki'n koz avan mwan i annan en tandans, atraver ou Mr Speaker, pou konfiz piblik avek serten keksoz ki'n kapab ganny dir, la bomaten dan Lasanble.

Minis in vini e eksplike poudir depi lontan in annan en refleksyon lo sa Prozedlwa. E bann dimoun ki ti dan milye sa deba, setadir sa bann akademik, sa bann zofisyete kot Minister, zot in vwar sa konfizyon ki ti pe annan dan rol TEC e Departman Ledikasyon.

E pou en pe letan zot pe reflexir ki mannyer zot kapab *streamline*, ki mannyer zot kapab fer keksoz mwen birokratik, pa mars lo lipye kanmarad e pa *duplicate* bann rol. Alor ki sa Lenstitisyon ouswa Departman Ledikasyon i vin pli efektiv dan son rol ki in ganny konfyete.

E alors Minis in dir nou poudir an Zen 2020 i ti ganny bann rapor, bann konsiltasyon, bann analiz ki in annan. Wi, 2021 akoz nou ti vin o pouvwar an Oktob 2020.

Donk in annan en pe letan. Napa mansonz ki'n ganny rakonte la bomaten. Napa *misleading*. Minis in donn en kronoloji bann levennman. E alors si Onorab ti pe swiv

byen i ti ava konpran dan ki rezondet ki sa lamannman i pe ganny propoze. E zisteman Minis in eksplik nou byen, poudir dezormen prezan, rol ki TEC ti pe zwe i ganny separe an 2. I ganny partaze ant SQA, ki vedir Seychelles *Qualification Authority* avek Departman Ledikasyon pou fer bann keksoz parey resers, *monitoring*. So, sa bann rol in ganny partaze.

E alors pou mwan sa transformasyon ki sa nouvo ladministrasyon pe sey anmennen se pou annan plis efikasite dan rol bann diferan antite. I retir duplication, i retir konfizyon, i retir bann lenstans kot bann lenstitisyon pe mars lo lipye kanmarad, e alor i fer ki zot vin pli efektiv.

E Mr Speaker, mon krwar poudir sa bann lenstitisyon tersyer ki ofer ledikasyon pou bann adilt, setadir dimoun ki'n sot laz lekol;- ki swa lo nivo kolez ouswa lo nivo Liniversite, ouswa menm ofer bann kour vokasyonnel, zot annan en rol tre, tre enportan dan sa nouvo Sesel ki ansanm, ansanm nou oule kree e nou pe kree.

E ozordi i annan 12 sa bann *professional centres* ki letan mon regarde, mon vwar en kantite i ganny zere par Gouvernman e dan sa nouvo

Sesel mon ti ava swete vwar ki i annan bann lenstitisyon, prive osi i antre en pe ladan.

Par egzanp dan domenn teknolozi ouswa kominikasyon, Gouvernman pa ladan apart *DICT*. *Be what about* en kolez ki kapab kontinyelman *upgrade* standar nou bann dimoun ki ladan?

This is where prive prezan i merit vin ansanm. Bann gro lakonpanyen regarde, met zot lide ansanm e larzan e devlop sa bann lenstitisyon.

Donk Mr Speaker, mon krwar mwan lo mon kote mon'n konpran rezondet. Letan zot in eksplik nou dan *Bills Committee* e bomaten ankor Minis in vini. So, mon pare pou mwan aksepte e donn en sans sa nouvo striktir marse.

Me a sa moman nou pa pou kapab rat sa sans pou nou dir *ok*, si dezormen aprezan sa Lalwa pou ganny amande e sa 2 lenstitisyon, SQA avek Departman Ledikasyon i ganny sa bann nouvo rol, prezan *what is the way forward?*

Nou bezwen prezan dezormen *think outside the box*. E se sa ki Minis, depi ou'n al vizit kot Ortikiltir laba, Grand Anse kot lekol primer i ete, apre ou'n zwenn avek tou bann dirizan dan bann *professional centre*, zot bann *Board*

Chairperson e ou pe sey eksplik zot ou vizon.

E mon dakor avek sa vizon aköz dezormen ou pe dir avek zot poudir be regard zot Lenstitisyon avek en nouvo lespri, en nouvo, en pe *business-minded*. Enterven an avan mwan in koz lo la, Onorab Hoareau osi in koz lo la. Kot zot kapab *from* lotonomi sa bann lenstitisyon, kot divors en pe zot rol avek Minister Ledikasyon ki konmsi i kontrol tou keksoz. Me la aprezan zot kapab pran bann nouvo lide.

Onorab Hoareau in koz lo adopte bann nouvo teknolozi dan fason fer keksoz. Regard zot *curriculum*. Depi disiplin bann zelev, depi amelyor rezilta. Aköz tousala?

Parski zot oblize reponn bezwen lendistri ki zot servi e sa in enn souvan bann kritik lendistri lo bann sant profesyonnel Sesel ki nou annan.

Aköz letan nou get poursantaz travayer etranze ki dan nou pei, sirtou bann ki fer bann mason, sarpantye, nou pa pe ganny bann Seselwa *well trained, knowledgeable* e eksperyanse osi vitman ki nou anvi koman en pei. Me se sa bann sant profesyonnel ki pou bezwen delivre lo sa target. E alors zot, zot bezwen re get sa.

Donk, letan bann Minis ki depan lo sa lendistri kot zot ete. Par egzanzp dizon nou pou pran enn sa bann *professional centres* la, *STA, Seychelles Tourism Academy*. Donk Minis Touris, setadir Mr Radegonde, li i ava apwent *Board*.

Donk li i apwent *Board* akoz i ava konnen lekel bann *best* dimoun ki i kapab met lo sa *Board*, e pou fer sir ki sa *centre* la i delivre dapre s aki lendistri i bezwen. I ava konsilte li avek lendistri, avek lasosyasyon bann otelye.

Me apre mon konpran poudir Minis Ledikasyon li i ava annan en *input* ase konsiderab lo *Charter* sa *STA*, pou asire ki i repann a legzizans kalite ledikasyon ki nou oule dan pei.

Be ou avek Minis Radegonde, zot asiz ansanm lo *Cabinet*. Donk mon pe espekte ki poudir pou annan sa dyalog. Pou annan sa konsiltasyon e pou annan en sinerzi dan zot fason panse. Donk se sa ki mwan mon pe dir mon anvi donn, *give a chance* sa nouvo model ki zot pe reflexir lo la. Les li vwar ki mannyer i marse.

Mon vwar ver i plito lanmwatye plen. Donk mon pa vwar li koman en zwe politik. Mon pa vwar li koman en konsolidasyon pouvwar ki Lopozisyon depi bomaten pe sey

fer nou krwar. Me non, pou mwan i senpleman en transformasyon dan sa nouvo fason ki nou oule fer serten keksoz dan Sesel.

E nou pe envit pli enportan, pli enportan se sa bann *Board* dezormen pou bezwen pran sa responsabilite pou asire ki rezilta ki pei pe espekte. Akoz sa bann lenstitisyon zot *still* ganny Bidze ki nou, nou vote.

Donk larzan ki nou met dan zot, zot bezwen donn nou en rezilta ki ekivalan sa *tax payers money*.

So, nou pe al koz lo *result-based management* pe vini la. So, tousala, responsabilite personnel. E alor pou nou kapab ganny sa *result* ki nou anvi koman en pei. E alors Mr Speaker, mon krwar poudir i en bon depar e koman en Lasanble serye, mon krwar nou merit konpran en pe rezondet e direksyon ki nou pe al ladan, e alor mon pare pou mwan donn mon sipor sa lamannman. Mersi bokou.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava envit Minis pou donn son repons lo deba silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi tou bann Onorab ki'n fer en lentervansyon lo sa Prozedlwa ki nou pe anmenn devan Lasanble, pou ozordi fer en lamannman.

Mr Speaker, si mon ti pou re ekrir mon diskour, mon ti pou fer li dan laliny ki Deputy Speaker in fer. E en bon pe - *well*, tou sa ki in dir i reflekte egzaktaman nide e lobzektif sa Lalwa, sa proze, sa *thinking* ki ozordi nou'n fer dan Ledikasyon. En keksoz ki mon pou dir e la ozordi *CEO TEC* i obor mwan, ki'n komanse en bon pe letan e in ganny *momentum* letan nou'n vin o pouvwar, dizon an Oktob 2020. E apre sa 2021 nou'n pous devan sa bann largiman pou fer ki ozordi nou pe koz lo en realite ki nesaser.

Mr Speaker, en dimoun ki pe *lead* sa diskisyon, i sa dimoun ki'n viv sa leksperyans *TEC*. In viv sa leksperyans *SQA*, se nou *CEO* obor mwan, li menm ki pe donn en temwannayaz vre.

I pa pe dir konmsi i krwar. Sa ki i pe dir ou laverite. Sa temwannayaz depi 2011 tou dilon, 2015 ziska ozordi ki mannyer i santi bann keksoz anpaye, anmare. E ki mannyer ozordi i pe dir nou koumsa,

avek son lasazes ki i annan, i pe dir nou koumsa annan bouz dan sa direksyon. Annou pran en lot model, annou bouz dan sa direksyon.

Mon pa kapab krwar akoz ki en dimoun ki pa'n zanmen viv sa leksperyans pou dir ou son leksperyans pa bon. I konfiz mwan, i pli konfiz mwan ankor.

Mr Speaker, mon'n donn bokou rezon. Mon'n donn bokou rezon akoz ki nou pe bouz dan sa direksyon. E byensir sirtou Onorab i antre boner, i pou tann lo komansman egzaktaman ki bann nide, nou anvi fer pase dan mon diskour.

So, mwan mon - Parey nou pe dir - Wi nou'n fer bokou vizit. E mwan depi ler mon'n pran Minister Ledikasyon mon'n al vizit bann sant profesyonnel pou fer sir mon konpran ki pe arive. Mon koz ek zot bann Direkter, avek zot bann *Board*. Nou'n definitivman tonm dakor lo bann serten model ki nou bezwen bouze.

Me byensir i annan bokou ki ankor per pou bouz dan sa direksyon ki nou anvi bouze. Me avek serten plis ledikasyon, serten plis *training*, serten plis deba lo sa bann size, i pou

permet zot konpran kot nou pe ale.

Serten largiman pe koz lo donn pouvwar Minis. Si zot pou realize, dan sa Lalwa aktyel, Minis i annan pouvwar. Nou pa konpran mannyer pe donn pouvwar Minis.

Kontrer la nou pe dir partaz sa pouvwar ki Minis i annan. SQA i annan pou li, i ava ganny pou li. E Minister Ledikasyon i ava ganny pou li byensir.

E en kestyon ki nou pe dir, se letan bann *Board* in etabli, pa akoz *Board* in etabli, in fini sa konsep ki ler si Minis ki etabli *Board*, se tou dimoun i bezwen *follow* sa ki Minis pe dir. In fini sa konsep.

So, annou pa sey fer dimoun krwar sa konsep i ankor egziste. In fini en konsep.

(APPLAUSE)

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Board ki nou apwente se bann dimoun ki pou kapab anmenn sa lenstitisyon. Byensir dan lepase in annan bann *Board* ki'n amenn sa Lenstitisyon parey kot zot devret ale. E la nou pe aforsi sa plis ankor. Nou pe devlop osi en kiltir. En kiltir kot bann *Board* letan i ganny sa responsabilite -

byensir Minis i etabli, parey in ganny dir dan bann deba. Ki wi, se larzan piblik e larzan piblik se mwan ki veye pour ledikasyon.

Mon pa kapab larg tou keksoz dan lanmen lenstitisyon. E apre mon vin la dan Lasanble pou dir zot, pou rann kont. I pa lozik. Annou pa fer dimoun krwar keksoz ki pa lozik. Mon bezwen annan en serten *say*. Mon bezwen protez lazan piblik dan sa bann diskisyon. Alors Minis pou bezwen annan serten rol pou zwe.

Eski nou anvi en Minis ki zis asize i get keksoz deroule? Mon pa krwar sa i kalite Minis ki nou anvi. Donk Mr Speaker, Minis pa pe ganny plis pouvwar. Minis son rol dan sa zwe, se pou fer sir ki bann *Board*, bann lenstitisyon i reponn laspirasyon sa pei.

E sanmenm sa ki mon pe anmenn sa *motto raising aspiration*. E sa i *motto* ledikasyon ki nou pe servi, "*Raising aspiration*." Lev laspirasyon e fer sir sa ki bann etidyan i aprann i vo lapenn e itil.

Donk Mr Speaker, sa lamannman ki nou pe fer, i en lamannman ki lozik, ki byen e ki mon krwar in ganny reflexir. I pa en lamannman ki'n ganny

fer yer swar. In ganny reflesir e sa refleksyon ki nou'n fer i anmenn nou dan sa direksyon.

E mon krwar poudir ankor, e la *CEO* pe dir mwan, byensir Lalwa pa fini la. Akoz nou, nou bezwen fer sir ki ledikasyon tersyer i reste relevan - i reste relevan a tou moman. I reponn bann dinamiz ki pe arive lokalman osi byen ki enternasyonalman.

E se pour sela ki dan Minister Ledikasyon, prezan nou lafors i nou striktir, ki nou'n kree sa devlopman sekter ledikasyon pou fer sir ki nou annan dimoun ki kontinyen get sa ki pe pase dan ledikasyon tersyer, pou fer sir ki i reponn bezwen pei, ki osi reponn bann bezwen enternasyonal. Mersi Mr Speaker

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Minis. Mon a aprezan apel bann Manm pou vot lo *general merit of the Bill* pou *Second Reading*.

Manm ki an faver lev lanmen silvouple? Byen, Manm ki kont lev lanmen silvouple? *Thank you*. Vot lo *general merit of the Tertiary Education (Amendment) Bill, 2021, 22* Manm in vot pour, 0 kont e 8

abstansyon. Alors sa *Bill* in pase lo *general merit*. Mon a demann Madanm Clerk pou fer *Second Reading*.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *A Bill for an Act to amend the Tertiary Education Act (Act 12 of 2011)*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Nou a pas dan *Committee Stage, Sergeant-at-Arms*.

Lo kote *Bills Committee*, lekel ki pare pou *lead* lo amannman. Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, pare labitid nou'n annan en *meeting* avek bann *sponsors* sa *Bill* avek Biro *Attorney Zeneral* osi, reprezantan. E nou'n dakor lo bann pti tipo. Par egzanp lo bann *commas* ek bann *semi-columns* ensidswit.

Nou premye lamannman i ganny trouve lo dan *Clause 6, (a)(2)*. Apre sa mo '*approved*' dan dezyenm laliny nou *repeal* sa de mo '*and granted*'. Ok? Apre dernyen laliny, sanmenm sa paragraf, nou retir sa pti '*c*' nou ranplas li par en *capital 'C*' pou '*Charter*', sa dernyen mo.

Answit nou lot amannman.

MR SPEAKER

Un instant. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Mr Chairman, mon oule demann en klarifikasyon avek *panel*. Ler nou ti aprouv lamannman ki ti donn *Seychelles Qualifications Authority* en pe bann manda ki *TEC* i annan, enn bann largiman ki nou ti gannyen sa letan sete *SQA* i en, si ou le i *the umbrella in term of oversight when it comes to bann kalifikasyon*.

E sa i enkli kalifikasyon ki pou ganny *provided* par Minister Ledikasyon li menm atraver bann lenstitisyon anba Minister Ledikasyon.

Mon ti a kontan ganny en konpran dan perspektiv Polisi, mon pa'n oule propoz en lamannman akoz *landscape* pe sanz sitan vit, e mon pa oule kree en diskrepans ki kapab annan en lenpak lo bann lenstitisyon. Me mon vwar li en pe drol ki se Minis li menm ki pe aprouv *the National Qualifications Framework*, kan *the National Qualifications Framework* pou osi *oversee* son prop lenstitisyon.

Eski mon kapab ganny en klarifikasyon *from a policy perspective*, akoz ki sa pe ganny

fer? Langleter par egzanp, *Ofsted* i pa sekreter *for Education* ki aprouv son *qualifications framework*. Se li *Ofsted as a body*. Akoz i annan dwa *oversee* sa ki Gouvernman pe *provide*.

Lanmerik *it is the same thing* e Laswed ki'n fer tre byen dan ledikasyon mon konnen i parey, ensi ki Sengapour. So, petet sey donn mwan en leksplikasyon akoz ki nou, se Minis ki pe aprouv *framework* kalifikasyon ki son prop lenstitisyon pou al anba la.

Zis en klarifikasyon Mr Chairman, mon pa oule *draw* en deba, pou fer okenn sa. Akoz mon krwar petet ti ava bon konsider al dan en lot direksyon.

MR SPEAKER

Non, en klarifikasyon i ava annord. Minis mon vwar *CEO* in lev lanmen. Mon a donn li laparol.

CEO TERTIARY EDUCATION**JEAN-MICHEL DOMINGUE**

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mersi pou ou kestyon. Wi, mon panse i en keksoz enportan akoz en *National Qualifications Framework* i en *S.I. Actually* sa enn ki egziste la in vin en *S.I* depi 2008 ouswa depi 2009. *I stand to be*

corrected. It was the end of one going to the other. So, mon mazin en it's normal practice pou Minis approve son S.I e i sinyen.

MR SPEAKER

Wi Onorab Pillay, ou kapab klarifye si oule.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi pou sa posibilite. I de diferan keksoz. Mon pa pe kestyonn pouvwat Minis pou fer sa, akoz i bezwen Minis pou fer sa, i anba Lalwa. Minis i a pibliy sa koman en S.I. Me la ki nou pe dir anba Lalwa, se Minis ki pou aprouv sa *framework*. I 2 diferan keksoz. Ou konpran?

Once the framework is approved, Minis ti donn li legal effect akoz i met li dan en S.I e Minis ki pibliy sa S.I. Mon konsern avek ou se akoz ki Minis ki bezwen aprouv en Qualifications Framework? Mon krwar nou devret depart from Minister aprouv the Qualifications Framework. E Qualifications Framework i ganny approved par sa body ki akredit kalifikasyon. That is the practice in all countries ki annan en tertiary educational landscape. Unless i bann pei ki en pti pe pli otokritik.

So, mon met sa devan. If you don't want to move on that, that is up to you.

MR SPEAKER

Non, lo klarifikasyon i annord. Zis nou pa a ganny *bobbed down* dan bann soz si napa amannman. Ler in ganny en klarifikasyon nou a *move on*. CEO ou ava adres son dernyen pwen silvouple.

CEO TERTIARY EDUCATION

JEAN-MICHEL DOMINGUE

Mersi Chair. Wi, selman ki arive in *practice se it's the Board of SQA which really approves e recommends to the Minister, because e laplipar ditan in practice, once the Board approves, if we want the NQF then to be legally approved by the Board, then we need to go back and change the SQA Act.*

MR SPEAKER

Thank you, CEO. Mon krwar nou'n ekout leksplikasyon e nou bezwen kontinyen avek sa. Onorab Georges, ou ti annan en pwen lo la.

HON BERNARD GEORGES

Wi, pa lo menm pwen Mr Chair avek ou permisyon, lo menm *item*. Mon pe demann mon lekor akoz nou'n *remove 'and granted'*. Mon konpran Minis

pou approve the Charter. But who will actually grant the Charter? Akoz en tertiary education establishment, institution i annan son Charter and the Charter is granted by somebody. Larenn Langleter, whatever.

Who will grant the Charter here, si nou ti 'and granted.' Oubyen eski nou pe espekte ki it will be somebody else who will grant it and not the Minister? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you, Minis. Ou ava reponn lo la. CEO, CEO ki pou fer. Ok, wi Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Annefe nou, nou ti'n kit granted. E i bezwen annan en body ki grant. E nou, nou ti pe dir, Minister ki pou grant. Somebody has to grant the Charter. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. CEO premye, wi. Ale CEO ou oule lo la.

CEO TERTIARY EDUCATION

JEAN-MICHEL DOMINGUE

Mersi. Yes, mon konpran largiman Onorab Georges. Wi, nou ti annan en deba lo sa issue e ti annan en feeling poudir it stops at approval. Wi

mon konpran, there needs to be granted. Akoz Charter osi i sorti dan en serten - sa bann zafer Charter, the institution se i annan son istorik.

Rol universities are granted a Charter. Mon panse letan nou ti'n met sa, that was the idea, me a serten staz the legal mind ti panse we do not need it. But we stand to be guided.

MR SPEAKER

Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Yes Mr Chairman. You see, pwen Onorab Georges i whilst i pa lo menm pwen ki mon'n fer, i relate. Akoz nou pe koz menm structure la, ki konsern tertiary education.

E nou annan nou en sityasyon kot Minis li menm, i en dimoun ki pour provide tertiary education, akoz lenstitisyon se li ki pou oversee sa bann Lenstitisyon. Minis li menm pa kapab vin the grantee of the Charters. I pa kapab aprouv e grant li menm. It does make sense.

I bezwen annan en outside ki montre poudir sa lorganizasyon i egziste as it say. Sanmenm mon'n koz lo sa istorik. It has to be. Liniversite

Lonm i pa egziste akoz sekreter Ledikasyon Langleter ki donn li sa. I ganny aprouve koman en liniversite. Son *Charter* i pou li menm, i reste an deor. Me sa i vin menm parey avek en *framework* kalifikasyon.

Ou pa kapab dir mwan *Board SQA* ki aprouv en *framework* kalifikasyon me selman dan Lalwa Minis ki aprouv sa *framework* kalifikasyon. Petet mon krwar sa ki zot ti devret mazine e i pou difisil pou sanze, akoz mon konpran ou problemm prezan la ; ou problemm se ki mannyer sa bann keksoz in *intertwine*. *Somebody have to make the decision*.

E zot in vwar li pli fasil pou met lo Minis. E se sanmenm pwen ki nou ti pe fer lo sa konsolidasyon pouvwar. So, nou pa pou gannyen solisyon pou kestyon Onorab Georges. *The only way* ki nou pou bezwen les sa pase - zot pou bezwen les sa pase parey i ete *and then* sanz li *down the line*. *That's it*.

MR SPEAKER

Mersi. Si mon pe swiv zot byen. Si ou *re insert 'granted'* i en senp amannman e Manm i kapab tonm dakor lo la vitman. Si ou pou al met '*granted by another person*', '*another*

Authority', la i vin en lot pli konplike, ki nou pa pou antre ladan akoz sa i en lamannman konplike.

So, mon pou zis demann Onorab Georges, si ou pe propoze ki gran sa ki ou'n dir i ganny *re insert*. Si *panel* i dakor, si bann Manm pa obzekte, nou a kapab aksepte li. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Wi Mr Chair, sete egzaktman sa ki mon pe propoze. Mon krwar Onorab *Leader* Lopoziyon ek mwan nou lo menm longer lond, lo *who grants?*

Me mon krwar ki *for the time being* mwan mon ti a propoze ki nou pa *delete 'and granted'*. Nou gard li koman i ti ete avan. Les bann Lotorite pli tar deside *whether the Minister will approve and somebody else like the President of the Republic or whatever* ki pou *grant the Charter*, parey dan bokou ka.

Langleter par egzanp mon konnen *its the Queen who grants the Charter to the University, or the Head of State or whatever*. Me nou pa bezwen al ladan pour lemoman. *Let's leave it to the Minister and that will be a subsequent amendment*. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Panel i aksepté sa. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Nou aksepté.

MR SPEAKER

Manm i oule *challenge anywhere. Ok, it's done.* Kontinyen onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Chair. Nou *next amendment* i ganny trouve, *amendment to Section 28, Clause 15.* Kot la nou pe *renumber. 1* i vin *1(a)* apre dan plas 2 i vin *1(b)* *ok.* E setou ki mon vwar i lamannman ki nou'n ganny *from Bills Committee.* Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Okenn lezot klarifikasyon? Onorab Monthy.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Mon ti annan zis en keston pou Minis. An vi ki *TEC* pe ganny *dissolved* e ki nou konnen Sekter Ledikasyon Tersyer i dinamik parey ou menm ou'n dir Minis. I evolye dezour an zour.

Onorab Uranie in donn nou en leloz lo ledikasyon tersyer. So, ti a bon ou donn

nou bann legzanp konkret, ki mannyer Minister Ledikasyon in restriktir son lekor, *ok,* pou li kapab abzorb fonksyon *TEC,* pou fer sir ki sa Sekter Ledikasyon i pa ganny kit deryer, i kontinyen bouz devan. Mersi Minis.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou a adres sa.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou keston. Zisteman Mr Speaker, Minister Ledikasyon i ti restriktir son lekor, akoz nou ti konnen pandan bann diskisyon ki ti pe arive letan nou ti pe re organiz Minister Ledikasyon. Nou ti pe prevwar sa ki ti pe al ganny arive avek *TEC.* Alors nou ti spesifikman, ler nou ti kree sa dezyenm Departman nou ti apel li Departman pou Devlopman Sekter Ledikasyon.

E sa li menm li, sa Departman ki gete dan tou bann sekter. I swiv tou bann sekter dan ledikasyon, par egzanp depi *Petite Enfance.* I komans depi *Petite Enfance* ziska tersyer. I gete ki pe arive, sirtou par bann resers ki nou pou fer. Sa i sa fonksyon, apard ki sa bann Lotorite sinyatir, bann laprouvasyon. - sa ki mon pe dir la i sa rol prensipal ki

TEC ti annan, ki Minister Ledikasyon dan li menm pe abzorbe.

Se pou etabli bann Polisi, resers fer bann Polisi e osi pou konsey bann diferan, baze lo bann levidans ki nou annan. Konsey bann diferan sant profesyonnel, bann diferan lenstitisyon tersyer ki pe ganny kree, *advice* zot ki mannyer zot pou progrese zot osi, pou fer sir zot azour avek larealite.

Donk, sanzman prensipal se sa Polisi e resers ki nou'n mete, pou kapab *capture* tou sa bann sanzman e bann dinamiz ki pe arive dan Sekter Ledikasyon Tersyer. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Wi CEO, si ou le komante.

CEO TERTIARY EDUCATION

JEAN-MICHEL DOMINGUE

Yes. Mersi Chair. Zis pou mwan *add* lo la. Sa ki dan nouvo striktir, apart ki bann Departman i annan 3 *Directorate*. E ladan i annan en *directorate of legal regulatory affairs* ki par egzant pou *deal* ek bann keksoz *which TEC was doing before*;- bann *Charters*, son devlopman, son *review*, son *monitoring from a legal sense*, fer sir sa bann keksoz i ganny anmase. I

annan bann *Coordinators* dan Minister e *for the first time* la nou annan en *Coordinator* ki *actually* sorti dan TEC e pa al dan Minister. En *Coordinator for tertiary education*.

So, nou'n anmase sa. Me selman parey Minis in dir, laplipar bann fonksyon TEC, akoz *TEC was advisory*, sa bann fonksyon in pas dan *research Planning Policy Division of the Ministry*. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Pillay ou ti oule azout en pwen?

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi Mr Chairman. Mon oule zis azoute ki sa pwen ki nou'n debate e rol Minis lo komansman. Parey mon'n dir, mon ti la ler sa Lalwa ti ganny prezante premye fwa an 2011, si Minis pa konnen.

E mon realiz parkour ki Sekter Ledikasyon Tersyer Sesel in fer. Ozordi nou menm annan en Liniversite, nou annan bann sant profesyonnel.

I annan en keksoz dan sa Lalwa ki pe met ou pou fer en kantite keksoz. Par egzant an sa ki konsern bann *public professional centres* sa i ou ki etabli koman Minis. Striktirelman zot form parti en Departman Minister

Ledikasyon e zot bezwen ganny sipor adisyonnèl, adekwat as en Departman Minister Ledikasyon.

Pli ba anba seksyon 29 ou koz the *Board of a professional centre*. Eski ou pe fer distenksyon ant the *Board of a professional centre* ki *public* or ou pa pe fer distenksyon avek en *professional centre* ki pa piblik?

Dan ou lamannman ou koze ki *Board* en sant profesyonnel pou ganny apwente par Minis. Mon pran sa poudir i pe *mean* zeneral oubyen i pe *mean* zis pou en *public professional centre*?

MR SPEAKER

Thank you. Minis ou a donn sa leksplikasyon.

CEO TERTIARY EDUCATION

JEAN-MICHEL DOMINGUE

Wi, mersi Onorab. Mr Speaker, i pou *public* byensir. Akoz definitivman wi i annan serten eleman regilasyon ki sistenm pou fer lo bann *PCs*. Dizon bann *PCs private* ki arive. Me selman kot i konsern bann *PCs* ouswa bann sant bann Lenstitisyon Ledikasyon Tersyer *public*, sa byensir Minis.

Par egzanp legzanp konkret se *UniSey*. *UniSey*, son

Board, son *Charter* i ganny kontrole par li, Minis i *endorse* son *Charter*. Me selman son bann *Board* se sa lenstitisyon li menm ki fer.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Chair. Mr Chair, mon annan en lot pwen pou *Committee Stage*.

MR SPEAKER

Silvouple wi, la i ou le moman.

HON BERNARD GORGES

E mon adres mon lekor prensipalman avek *legal draftsman* ki la ozordi. Mon vwar ki dan *Clause 16*, ki pe fer serten amannman avek Seksyon 29 of the *principal Act*, dan *Clause 16 (c)* i annan en amannman (c) ii. pou *repeal 'and the Tertiary Education Commission'* ki byen, akoz sa i pe ganny *repeal* partou.

E la mon annan the *principal Act* avek mwan e mon vwar ki dan mon kopi *principal Act* i annan en 5 (l) osi, parey 5. (f) i annan en 5(l) e ladan i annan *Tertiary Educational Commission*, me napa en amannman pou tir li.

And I wonder whether this is an oversight. And if so mon

krwar nou bezwen koriz li *unless* ki mon versyon *is not up-to-date*. Akoz mon vwar ki *just afterwards* dan 16(d) devan nou, i annan en *subsection 6(l)* me dan mon kopi *of the principal Act* ki sorti dan biro *Attorney Zeneral* napa 6(l).

Alors kekfwa in annan en *subsequent amendment and if so, I may be talking out of turns*. Se pour sa rezon ki mon ti ava kontan en pe gidans silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Madanm *draftsperson*. Yes, Madanm?

LEGAL DRAFTSPERSON
JULIA JEAN

Bonn apre midi Mr Chair. I paret ki ler nou pe regarde ti annan en fot orizinal *from the parent Act* li menm.

So, sanmenm sa ki nou'n met sa 6(l) akoz mon kopi ki mon annan mwan, i annan 5 apre nou pa vwar 6, me nou vwar 7. Yes.

So, i annan en fot orizinal *from the parent Act* li menm. So, *any suggestion for amendments, we are open to it*.

MR SPEAKER

Go ahead.

HON BERNARD GEORGES

Kekfwa *Leader* Lopoziyon i oule met en laklerte.

MR SPEAKER

Wi, in lev lanmen. Yes. Yes Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chair. Mr Chairman avan mon *provide* en laklerte, mon pe regard *Bills Committee*, mon ti a kontan konnen si *legal draftsperson* pa krwar poudir i devret *in the interest as an abundance of caution*, ou met *'the Board of a public professional centre'* ou klarifye dout. Akoz pour lemoman ou pe dir poudir Minis, *any professional centre* en mannyer ou pe lir Lalwa la.

Akoz son *original Act* pa ti mansyonnen ki Minis i met li ki aprouv. La nou'n met Minis ladan e mon largiman, i siport mon largiman *anyway*.

Me selman mon krwar i devret kler ki nou pe koz a *public professional centre*. Parey Minis li menm in dir, i napa naryen pou al fer avek apwent *Board UniSey* li, sa i ganny apwente par - *well* dapre sa ki in dir, sa i ganny apwente par *Charter UniSey*. So, ou pou bezwen met *public* la.

So mon pa konnen. *Bills Committee* mon pa konnen si zot pa'n remark sa. Me mon

krwar i neserer pou zot *insert* sa mo ‘*public*’, pou fer sir ki nou pa kree en konfizyon dan Lalwa, sa ki Lalwa i oule dir.

MR SPEAKER

Ok, annou sey *settle* sa enn avan apre nou a retourn kot Onorab Georges.

LEGAL DRAFTSPERSON
JULIA JEAN

Nou napa okenn lobzeksyon. Nou kapab met ‘*public*’ devan, i *ok*.

MR SPEAKER

Bills Committee oubyen lezot Manm pa *challenge* sa, non? *Ok*, tre byen, *that’s done*. Onorab Georges, nou a retourn kot ou.

HON BERNARD GEORGES

Yes Mr Chair. Mersi. Mon pou *assume* ki i annan en *section 6 (l) somewhere*, alors mon pa pou *move* pou tir sa la. Me mon ava *move* avek ou permisyon en *amendment on the floor of the House* ki anba *Clause 16* dan nou *amendment Act* ki devan nou ozordi, *Clause ‘d’* i vin ‘*e*’ ek ant ‘*c*’ avek *e*, nou *insert* en nouvo *Clause d* ki pou lir, *in subsection 5 (l) by repealing the words “and the Tertiary Education Commission”* quote, *unquote*. *Ok*, so that it becomes

the same as c (2) for the moment. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Pwennvi panel premye. *Ok*. Manm, lezot. *No objection?* Yes, Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

I annan en *5 (l)*, e sa *5 (l)* i koz lo *managing property of* en *professional centre*. So, are we *saying* ki Minister ki pou fer sa li tousel, ouswa i pou fer li in *consultation* avek *the Board of the centre?*

HON BERNARD GEORGES

The amendment is only to remove the final words with the approval of the Tertiary Education Commission. That has to go.

HON SEBASTIEN PILLAY

Given ki sa ki Minis pe dir nou *all along* se ki i oule aprezan ki sa *body* i ganny *empowered* pou li fer sa keksoz. So, *5 (l) i set out* ki sa lenstitisyon pou annan *propriyete* e pou annan *finances* pou *manage*. *Currently* *manner 5(l) is written*, se ki i sa i ganny fer an konsiltasyon avek *TEC and Minister*. So, then si *TEC* pe sorti, then *Board* sa *professional centre* i bezwen antre dan zwe. Akoz i bezwen

part of son process of managing son asset. I pa kapab al an deor.

MR SPEAKER

Yes, Onorab Gorges.

HON BERNARD GEORGES

Mon krwar se sa ki pou ariv Mr Chair. Si ou regard son *chapeau, subject to the Charter, “the Board of which professional centre shall (l) manage and regulate the finances and investment of funds and the property of the professional centre including intellectual property.”*

Mon krwar *that’s what will actually happens.*

MR SPEAKER

Ok, thank you. So, Manm napa lot pwen. Mon pran ki Manm in aksepte sa wording. Avek sa nou a termin Committee Stage e nou a retourn dan Staz Lasanble.

Onorab Sandy Arissol i ava anmenn Mosyon pou *Third Reading of the Bill.*

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, anba *Order 76(1) nou Standing Orders mon oule move ki Bill Tertiary Education (Amendment) Act as amended i ganny lir en Trwazyenm Fwa. Mersi.*

MR SPEAKER

Mosyon i a ganny segonde silvouple.

Onorab Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mr Speaker, *the Motion is seconded as amended. Thank you.*

MR SPEAKER

Thank you. Manm a vot lo Third Reading of the Bill please. Manm ki an faver lev lanmen silvouple?

Byen, okenn Manm ki kont lev lanmen silvouple? *Thank you. Vot lo formal Third Reading of the Treasury (Amendment) Bill, 2021 as amended, 22 Manm in vot pour, 0 kont e 7 in abstain. Bill in pase par Lasanble e Madanm Clerk a fer Third Reading.*

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *This Act may be cited as the Tertiary Education (Amendment) Act, 2021, and shall be read and construed as one with the Tertiary Education Act, (Act 12 of 2011) which is hereinafter referred to as the “principal Act”.*

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you, Bill in pase par Lasanble. Onorab Pillay ou pa pe al lo *Bill* ankor, non.

HON SEBASTIEN PILLAY

Non, mon pou zis dir ek Minis konmsi ki *next time* ler nou koze, tant pou sey ekout nou *rather than be negative towards* sa ki nou dir, akoz nou'n vwar ler nou pe propoz lamannman, rezondet sete zisteman pou ed ou lenstitisyon.

MR SPEAKER

I ok, Onorab Pillay. Mon krwar the *debate has been well taken* e mon apresye partisipasyon Minis e son delegasyon. Avek sa nou a pran en poz la. Mon swet Minis ek delegasyon bonn antre, bonn kontinyasyon. Nou a re pran Lasanble pou en Mosyon e nou a retourn 11.10. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Thank you. Lasanble pe pran Mosyon anmennen par Onorab John Hoareau. Onorab, ou annan laparol.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mosyon devan nou Lasanble pe lir koumsa: -

Sa Lasanble pe demann bann Lotorite, Lazans e lorganizasyon gouvènmantal ki annan pou fer avek Lotorizasyon Plan, Lakaz e Lenerzi, pou met an plas en Polisi kot tou nouvo lakaz i ganny ankouraze pou en met pano fotovoltaik pou zener elektrisite ki zot bezwen pou servi.

Mr Speaker ant le 31 Oktob, ziska le 12 Novanm 2021, bann *Leaders* otour lemond ti zwenn Glasgow Lagos, dan en Konferans organize anba *l'auspice* Nasyon Ini, pou diskit size sanzman klima.

E size ki konsern tou pei, gran koman pti, e tou Nasyon ki viv lo plannet later. Fodre fer remarke, ki sanzman klima i kapab arive natirelman. Apre tou listwar legzistans lemond in montre plizyer *ice ages*.

Savedir bann peryod kot laglas in formen lo trwa kar sirfas later, e ki'n detri plizyer lespes ki ti vivan a sa tan.

Me sa ki efreyan e evidan se pandan sa dernyen santenn lannen, lemond in eksperyans en revolisyon endistriyel, ki ti koman an Langleter dan bann 1760. E rapidman propoz dan bann lezot pei Eropéen.

Mr Speaker, sa in fer ki demann pou lenerzi in

ogmante. An vi ki sarbondter e pli tar petrol apre sa gran dekouvert par *Edwin Drake* an 1859, an *Pennsylvania* Leta Ini, sa de materyo in vin sours prensipal, pou zener lenerzi pou fer marse lizin.

Petrol, oubyen lor nwanr parey nou souvandfwa pel li, in anmenn bokou larises pou serten pei, sirtou bann pei nor ek dezer *Sahara*. Bann pei Baltik, Mwayen Oriyant Lanmerik Latin, E Leta Ini.

Me in an menm tan anmenn en malediksyon pou limanite. Parske pli popilasyon lemond in ogmante, pli imen in vin pli materyalistik. E pli nou'n vin bann gran konsonmater lenerzi.

Mr Speaker, sa fason iresponsab i met an kestyon soustenabilite nou leksplwatasyon nou resours global. E si nou pa re-egzamin konsekans sa tandans, nou pou vitman plonz nou plannet later ver anilasyon.

Problenm i vin pli grav, ler ou get lakantite pye dibwa ki kontinyelman, ganny koupe partou otour lemond. A o to 15.3bilyon, par lannen. Pou bann rezon parey pou fer plas pou konstriksyon, pou leksplwatasyon dibwa li menm. Pou lendistri papye, pou fer plas pou devlopman lagrikiltir.

Sa in fer ki lakantite tonn, dyoksik *carbon* ki ganny large dan latmosfer, pa pe ganny abzorbe parey avan. Ansanm avek gaz *methane* ki ganny prodwi, an rezilta elevaz bef, in dezekilibre sa balans natirel, *greenhouse gases*, dan latmosfer.

Sa dezekilib i fer ki tanperatir latmosfer pe ogmante. Fodre fer remarke ki dyoksid *carbon* e *methane* i anpes lasaler soley ki frap lo sirfas later, reflekte e retourn dan lespas.

A lafen later i resofe, sanzman klima i akselere. Mr Speaker, nou zenerasyon ki pe viv lo plannet later, i annan en responsabilite moral ver nou desandans ki pou vin apre nou. E anver nou kreater, pour kit sa plannet pli byen ki nou'n zwenn li.

E pou servi resours dan en fason soutenab, i bezwen annan en balans ant sa ki nou prodwir koman dese avek sa ki nou plannet i kapab re-abzorbe, oubyen dezentegre natirelman.

Mr Speaker, ler Prezidan Ramkalawan ti adres sa Konferans *COP26*, i ti dir mon quote “*the time to act is yesterday.*” I ti kontinyen poudir “*what I experienced in my beautiful islands that most visitors describe as paradise, is*

the destruction of our environment and livelihood. This, I am sure is what we all see in the various parts of the world we come from; be it flooding, forest fires, extreme temperatures, delayed rainy seasons, coastal erosions, destruction of wildlife, cutting down of forests, fewer and smaller fish and many more.” unquote.

Prezidan ti kontinyen pou predir ki si bann gran pei emeter pa fer en zefor pou redwir prodiksyon *greenhouse gases*, nou larsipel 115 zil, pou redwir e vin zis 50 zil. Mr Speaker si tanperatir lemond i ogmante, par lao 1.5 degre, i kler ki sanzman klima pou menas aktivite ekonomik agrikiltirel e manze pou omwen 150milyon dimoun otour lemond.

Isi nou legzistans koman en pti Nasyon pou ganny menase. Bokou nou reveni, osi nou sipersifi nou teritwar avek lespes ki viv lo la. E plis sagrinan, nou patrimwann mondyal Aldabra, ki en laboratwar vivan, pou vin zis en sapit dan listwar, ki nou zanfan e pti zanfan pou konn atraver liv oubyen portre.

Parey premye Minis Langleter *Boris Johnson* ti fer remarke ler i ti fer konparezon

ek en film *James Bond*, i ti dir ki ozordi zour nou parey *James Bond* ki pe sey rode ki difil pou koupe. Si enn rouz, oubyen si enn ver, pou anpes en bonm kataklizmik pete, ki pou kapab detri limanite. An menm tan ki en pti revey pe kont segonn.

I ti kontinyen e terminen poudir, ki nou pe fouy nou prop lafous. Sa film fiksyon in vin en realite toulezour, pou plis 150milyon zabitan bann Pti Leta Zil lo nou plannet.

Mr Speaker, nou pa pou zanmen kapab frenm tou sa lasemenen, lo bann lizin Lanmerik, Lerop e Lazi. Ki pe larg dyoksik *carbon*. Nou pa pou zanmen kapab anpes, *Brazil*, Leta Ini, *La France*, Langleter, *L'Argentine*, sonny gran kantite bef ki prodwi gaz *methane*.

Me nou kapab kontribye, pou akonplir *carbon neutrality* menm avan 2050, parey laplipar pei in fer sa komitman. Fodre dir, ki *carbon neutrality* i ganny vizyonnen koman en *corporate and state social responsibility*.

Nou deza pe fer bokou. Par egzanp proteksyon nou lespas, e biodiversite marin ki zwe en rol koman en *carbon sink*. Menm si nou napa gran lafore parey *Amazon* dan *Brazil*.

Proteksyon nou bann fore tropikal, e osi aplikasyon bann e domestikasyon plizyer bann Konvansyon lo mitigasyon sanzman klima. E bokou lezot linisyativ ankor nou pe fer.

Atraver sa Mosyon, mon oule osi partaz mon rev, pou vwar en Sesel pli meyer ki yer, e en zenerasyon politisyen ki'n ede pou anmenn plis desizyon drakonnyer lo size sanzman klima.

Mon rev i pa enn ki idealist. Me plito enn ki *pragmatique*. Se demen Lotorite Seksyon *Planning*, ansanm avek lezot Lazans e lorganizasyon gouvènmantal, ki annan pou fer avek konstriksyon lakaz e lenerzi, i met zefor pou anmenn en Polisi kot tou nouvo lakaz i ganny lankourazman neser pou met pano fotovoltaik lo en parti zot twa, i pou anmenn bann benefis swivan.

Benefis direk, lenerzi soley i gratwit. Pou en fanmir ki konpri 4 dimoun, e ki pe depans anviron 1000 a R1800, lo elektrisite par mwan, sa i ariv zot 12mil a R21mil, par lannen ki zot pey *PUC*.

Si sa larzan, ti potansyelman kapab reste dan zot pos, si zot ti pran desizyon pou servi lenerzi soley. Sa pou anmenn en lefe direk, lo fer

desann pri lavi. Sa desizyon i kapab fer sak fanmir zwir en pe pli o nivo lavi avek plis *disposable income*.

E menm opsyon, pou konsonm en pe plis elektrisite, pou zot konfor, dizon pou servi klimatizater, oubyen en *fan* ler i fer so. Ki avan ou ti bezwen, pa servi pangar ou bil elektrik ti a mont tro bokou. Kot lavi pou vin pli agreab.

Benefis endirek aprezan, an vi ki *PUC* i zener elektrisite atraver *fossil fuel*, e sa i ganny enporte a en kou tre eleve, pei pou depans mwens lo lenportasyon sa prodwi. An se moman, *PUC* pe depans ant 0.05 ek 0.18 Dolar, pou prodwi 1 *kilowatter*. E sa i reprezant 6550milyon lo *heavy fuel*, e 130milyon lo *light fuel oil*, ki an tou i fer R780milyon, par lannen.

Konsonmasyon elektrisite par sekter, domestik an konparezon ek elektrisite endistriyel, i reprezant 1-1.7 ki fer ki apre, ki fer apepre R290milyon par lannen zis pou domestik. Zis mazin ki kantite *savings* pei ti kapab fer. Pei pou servi mwens deviz pou prodiksyon elektrisite dezyenmman. Alor sa deviz i kapab reste dan labank, i kapab benefisye sekter prodiktiv, ou sekter komers.

Trwazyenmman deviz dan labank, i vedit mwens deviz dan labank, i vedit mwens presyon lo deviz. Alor to lesanz i vin pli favorab. Pli enportan, nou pou prodwi plizyer mil ton dyoksik *carbon* an mwens.

E sa pou ed ver nou demars pou vin *carbon neutral*. Sa i anmenn mwens lenpak lo lanvironnman e sanzman klima. Kalite ler ki nou pe respire, pou vin pli prop.

Finalman Mr Speaker, nou pou ede kit sa lemonn pli meyer ki nou'n zwenn li. Mr Speaker bokou dimoun pou demande, avek tel Polisi si *PUC* pa pou perdi reveni. Larepons i tre lozik, wi i pou perdi serten reveni.

Me sa ki nou bezwen fokaliz lo la, se ki lavantaz en tel Polisi pou anmennen pou nou fanmir ordiner, e nou pei an zeneral. E nou swe pou en klima mondyal pli stab.

Dezyenmman, e petet kestyon trez enportan se ki lenpak finansyel, sa pou mete lo pri konstriksyon en lakaz ki deza ase ser? Mon krwar premyerman si demann pou *PV* i ogmante, bann pri lenstalasyon pou desann dramatikman. An se moman i kout apepre, R25mil par *kilowatt* pou enstal *PV*.

Alor pou en fanmir ki pey ant 800 a R1500, par mwan. Si i enstal en sistenm *PV*, pou zener 5 *kilowatt* i pou kout li R125mil. Apre sa i pa pou zanmen bezwen pey elektrik, toultan ki sa sistenm i ankor fonksyonnel.

Si sa endividi, i fer laplikasyon anba *SEEREP Scheme, Seychelles Energy and Renewable Energy Program*. Gouvernman pou sibvansyon e pey son lentere, si i pran en *loan*. Tandis ki sa kliyan li i pou pey zis 5 pousan lo son *loan*, i osi pa bezwen fer kontribisyon personnel, ziska premye R75mil. Me avek demokratizasyon *PV*, mon sir ki sa pou tonbe.

Me a sa pwen Mr Speaker, mon le fer remake ki sa *Scheme SEEREP* i pa'n marse parey i ti'n konsevwar, i pa'n vin en sikse. Se pou se la nou pou bezwen, en nouvo Polisi. *Scheme SEEREP* ti'n ganny konsevwar avek target pou enpakte, lo 6000 *household*.

Me ant 2014-2020 in selman annan 187 aplikan. Ladan en bon nonm bann aplikan, bann aplikasyon pa'n ganny aprouve akoz ki sa kliyan napa en bon *credit rating* avek son labank.

Anviron zis 30 ki'n kapab, met *PV* a en to R1.1milyon. En

bon nonm, aplikan ti osi pe rod aste bann *energy efficient equipment* parey *fridge, washing machine*, eksetera. Menm serten labank parey *Credit Union e Baroda* in sorti dan sa *MOU* avek *Energy Commission*.

La sirtou avek, pandemik *COVID*. Laplipar labank pe fer retournen zot kliyan. Akoz i kler ki en lot model finansyel, pou bezwen ranplas sa enn. Fodre fer resorti, ki anviron, i annan environ 637 enstalasyon *PV* an total isi Sesel, ki enkli domestik e endistriyel. Sa pe zer 6387.3 *kilowatt* ziska aprezan.

Dezyenmman, Gouvernman i devret get lo size konsesyon *tax*, pou sekter prive, ki pe enstal sa bann pano. Si *tax* i retire lo pano li menm, e lo bann *installing companies*, sa i devret fer desann ankor, sa prodwi.

Trwazyenmman mon krwar ki bann *loans HFC* ek labank i donnen pou konstriksiyon lakaz. I devret *factor in*, sa kou pou enstal *PV*. Rezon se ki i annan en benefis lonterm, e anliny avek demars pou amelyor lavi nou bann zabitan, e redwir sanzman klima.

Katriyenmman larzan ki bokou gran pei, emeter i *pledge* pou donnen koman

konpansasyon pou mitilasyon lenpak sanzman klima *Green Fund*. I ganny servi pou sibvansyon, okenn *Scheme* ki Minister Finans i a mont avek lo sa size.

Senkyenmman, fodre ki *PUC* i ganny resours neserer pou li angaz li lo lenstalasyon *centralized battery system*, pou anpes enstabilite lo son grid, si lakantite *PV* i ogmante. I bezwen osi ganny lenvestisman, pou aste nouvo teknolozi enkli nouvo transpor *three-phase*, pou anpes annan *overload* lo son sistenm.

Ranforsi *trading e capacity building* pou son bann travayer, pou etabli en o nivo sekirite. Mon konsyan ki sa pa pou kout en sou. Me kot i annan volonte, i osi annan en fason fer. *Where there's a will there's a way*.

Mr Speaker nou bezwen en nouvo Lezislasyon pou prodiksiyon lenerzi pou ranplas *Seychelles Energy Act 2012*. I bezwen akomod bann nouvo devlopman lo sa size. Tel koman, *fairness* lo tarif, ler ou zener elektrik, plis ki ou konsonmen, pou met li, *at par* avek tarif *PUC*. E pou osi pran kont lezot modalite prodiksiyon lenerzi renouvlab ki pa soler.

Mr Speaker an konklizyon, mon le fer remarke ki annan enn de pei ki'n osi fer

gran zefor, pou redwir lemisyon dyoksik *carbon*, dan latmosfer, oubyen balans lakantite emisyon par lezot mwayen abzorbsyon sa gas.

Par egzanp, *Saudi Arabia*, i les proze *NEOM* kot en lavil an antye pou ganny konpletman *off the national grid*. *Bhutan* i *carbon negative*, *Suriname* i *carbon negative* depi 2014, *Panama* i eksepte ganny sertifye sa lannen par *UNFCC*.

Nou kapab fer li, Prezidan in dir “*the time to act is yesterday*”. Annou aret gaspiy letan pou swazir ki difil pou koupe, pou anpes sa bonm pete parey dan film *James Bond*.

Mr Speaker avek sa mon prezant sa Mosyon pou Lasanble analize, e debat lo en donn en pe plis kontribisyon pou nou kapab vwar en pei ki siport sanzman klima, e siport nou bann dimoun. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a ganny segonnman pou sa Mosyon. Onorab Mondon.

HON TERENCE MONDON

Mersi Mr Speaker. Mon segonn sa Mosyon. E permisyon pou mwan entervenir mersi.

MR SPEAKER

Ou kapab kontinyen Onorab Mondon, wi.

HON TERENCE MONDON

Mr Speaker i pa premye fwa ki sa size lenerzi renouvlab i ganny diskite, isi dan sa Lasanble. A diferan lenstans nou bann lentervansyon, nou'n met lanfaz lo nesesite ranforsi adopsyon lenerzi renouvlab koman sa sours lenerzi alternativ pou redwir nou depandans lo *fossil fuel*.

Soutenabilite dan devlopman nou pti pei, e proteksyon nou lanvironnman natirel kont sanzman klima, i size ki devret preokip nou tou. I devret preokip nou bann *leaders*, e tou nou bann akter dan pei. E tou zanfana Sesel.

Mon mazine se sa, ki'n pous Onorab Hoareau pou anmenn sa Mosyon ki devan nou Lasanble ozordi. Loter Mosyon in propoz en solisyon pou ankouraz, lenstalasyon pano fotovoltaiik dan bann lakour.

Dan mon lentervansyon, mon oule met lanfaz lo sa nesesite pou revwar nou target, akoz mon senserman krwar ki nou Gouvernman i kapab fer bokou plis pou Sekter Lenerzi Renouvlab.

Nou bezwen fer plis, akoz nou zanfana ozordi i pe kont lo

nou pou fer sa diferans. Plizyer lesey in ganny fer, e serten target in ganny definir. Dapre Komisyon Lenerzi, Sesel i ekspekte realiz 15poursan lenerzi renouvlab dan 2030.

Me ler nou regard otour nou, mon vwar ki plizyer lezot pei pe donn sa azanda lenerzi renouvlab tou son splander neserer. E plizyer in kapab fer bokou, progre dan en pti lespas letan.

Par egzanp *La Suède* pe anvizaze vin san poursan renouvlab an 2040. E zot target se pou elimin *fossil fuel*, par investir dan bann sistenm soler e lezot. E serten lezot sours lenerzi.

Costa Rica pe target san poursan lenerzi renouvlab, dan prodiksyon elektrisite an 2030. *Nicaragua* osi pe prodwi elektrisite an itilizan, plizyer sours lenerzi. E i pe anvizaze ariv 90poursan lenerzi renouvlab, dan sa deseni.

Tandis ki *Uruguay*, pe ariv 100poursan lenerzi renouvlab lo demann elektrisite e in arive fer en gran progre dan en mwens ki 10an.

Onivo Lerop, nou vwar *La Suède* pe target, 2040 pou vin 100poursan renouvlab. *L'Allemagne* kot bann, kot napa bokou soley, i demontre son determinasyon, avek en target

65poursan demann elektrisite. Pou ganny prodwir atraver lenerzi renouvlab, environ dan 2030.

Tandis ki *Denmark* pe anvizaze vin 100poursan, depandan lo lenerzi renouvlab an 2050. O nivo Lafrik *Kenya*, in redwir son depandans lo fosil *fuel*, pou elektrisite pou vin 50poursan. Sorti selman 13poursan 10an pase.

Menm *La Chine*, ki ganny konsidere koman pli emeter *carbon* dan lemond, i osi, i ozordi sa pei ki'n enstal bokou plis fotovoltaik soler. Sa pei i met en target pou transform 35 poursan son prodiksyon elektrisite atraver lenerzi renouvlab, an 2030.

Mr Speaker, malgre zefor sorti kot plizyer antite piblik, e prive napa progre remarkab dan sa sekter. Mon santi ki target ki'n ganny mete pa ase anbisye, e nou bezwen desizyon pli odasye e lankadremant regilatwar ki siport sa desizyon.

Mon santi ki annan lespas, pou kree en partenarya pli for e solid ant sekter prive, ek sekter piblik, pou devlopman sa sekter lenerzi.

Pou enn pti pei avek resours soler an abondans, nou bezwen kapab fer plis. I enportan pou Gouvernman,

donn sa sekter en pli gran priyorite Nasyonal.

Lakonpanyen *PUC*, i kapab fer bokou plis e zot bezwen pe remet zot manda anlany, avek legzizans bann lezot sekter nou lekonomi. *PUC* i bezwen donn plis sipor, pou ankouraz lenvestisman dan sa sekter lenerzi renouvlab.

Sesel i bezwen set en target 100pousan lenerzi renouvlab, dan prodiksyon e konsonmasyon lenerzi atraver tou sekter, nou lekonomi. Nou bezwen kapab fer plis avek sa ki nou annan. E sa i nesesit en obligasyon politik, determinen.

Pou kapab ankouraz lenvestisman prive, e piblik i esansyel ki nou kree plis konfidans dan sa Sekter Lenerzi Renouvlab. I annan osi en nesesite, pou kree plis *awareness* parmi nou sitwayen, lo lenportans e benefis ki lenerzi renouvlab i anmennen lo baz endividyel. E pli enportan, pou nou pei.

I osi nesese pou kree striktir sipor, pou angaz nou pep dan sa demars. Lo sa pwen i enportan pou priyoritiz pano fotovoltaik pou kapab zwenn fitir demann pou lenerzi. Pou vin 100 pousan renouvlab, i enportan pou nou gard demann pou stokaz ba, e gard sekirite furnisman lenerzi pli o posib.

Sesel i annan en gran potansyel pou devlop sistenm fotovoltaik. Mon rekonnèt ki i annan progre enportan lo nou bann zil, lo serten nou bann zil. Atraver lenstalasyon pano soler.

E i enportan pou met en target spesifik, pou tou bann zil piblik e prive. Nou devret kapab transform nou bann zil a san pousan lenerzi renouvlab an 2030. En lot laspe enportan ki nou bezwen pran kont pou transform bann lakour e lezot biznes atraver lenerzi renouvlab, se sa ki nou apel *feed-in tariff*.

Sa *Tarif Scheme* i ganny entrodwir koman en *incentive*, pou devlopman en sistenm lenerzi desantralize. Kestyon ki mon demande, eski sa sistenm *tarif* ki'n ganny formile, pe zwe en gran rol pou ankouraz lenstalasyon sistenm soler dan bann lakour? E permet dimoun, me non selman konsonmater me osi vin prodikter lenerzi.

Normalman, en sistenm tarif ki donn prodikter elektrisite akse avek *grid*, lo en pri *fix*, pou sak erdtan *kilowatt* pou en peryod letan determinen.

Alor eski sa pri ki'n ganny fikse i anmenn sa *return* lo lenvestisman? I enportan pou

nou kapab fer sa analiz, e retras *the way forward*.

Mr Speaker ranforsisman kapasite stokaz i en lot eleman, ki bezwen ganny pran an kont, pou stok lenerzi an plis ki i ganny prodwir. Sa opsyon stokaz, i bezwen enn ki ekonomikman varyab pour sa fournisier e sa lakour.

Serten pei, i servi en poursantaz reveni kolekte atraver sa *feed-in tariff*, pou reenvestir dan stokaz. I annan pei ki entrodwir serten *Scheme*, kot bann diferan letablisman, i ganny sibvansyon swa par en *loan*, oubyen atraver lezot *incentive*.

I pou nesese eksplor diferan mekanizm finansman pou devlop lenerzi renouvlab. Pou terminen Mr Speaker, mon apresye ki sa size lenerzi renouvlab in vin devan nou Lasanble. E donn mwan sa loportinite pou demann avek Gouvernman, pou donn sekter lenerzi tou latansyon posib.

Nou kapab fer bokou plis pou Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon pas laparol Onorab Egbert Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Mon dir bonzour tou dimoun e tou

manm a lekout. Mr Speaker Mosyon ki devan nou, son lobzektif se pou met bann Polisi an plas pou ankouraz bann nouvo lakaz, pou met fotovoltaik pou zer elektrisite.

E Mr Speaker mon'n ekout loter Mosyon, e menm enterven an avan mwan. Mon santi ki nou merit al en pti pe pli devan kot i konsern sa size. I vre ki pei Sesel e lemond i angaze ozordi, pou ou kapab redwir sa ki nou apel *carbon footprint* ki ozordi *on average* i apepre 4 tonn.

E si nou pou met li lo en *scale* endividyel, i apepre 16 tonn par endividi. Ki i annan en lobligasyon atraver bann lorganizasyon enternasyonal, parey Nasyon Ini, an menm tan avek bann Konvansyon ki menm Sesel nou form par ladan.

E resaman nou'n annan *COP* e osi nou annan bann deklarasyon ki Sesel in form par parey dan Malabo ki bann size lenerzi e osi bann size sanzman klima. E ozordi lemond pe dir nou poudir nou bezwen anpese ki lesosman later i ogmante par 2 degre.

E si sa i arive, i pou annan serten kalamite mondyal. Me defi ki atase avek sa prensip ki zot pe met en dat pou kapab *attend* sa lobzektif,

sa i 2050, se ki nou kapab redwir, sorti 4 tonn pou vin 2 tonn. E osi sa i ava anpese ki i ava annan en rediksyon dan resofman later.

Me pou mwan Mr Speaker, bokou koze, bokou lagreman in ganny sinyen, lo papye an nwanr e blan, par bokou bann pei. Menm si Sesel nou en pti kontribiter kot i konsern resofman klima, mon santi i annan bokou lipokrizi ki atase, aköz bokou in ganny sinyen an nwanr ek blan lo papye. Me pe aksyon ki ganny swiv.

E ler mon pou met nou dan retourn dan konteks Sesel Mr Speaker, i byen nou'n komanse, i byen nou pe *adhere* parey Angle in dir.

Mon santi poudir i annan serten mankman kordinasyon ant bann Minister, Departman ouswa Lazans parastatal ki lye direkteman. Premyerman kot i konsern Polisi, regilasyon e apre lenplimantasyon.

En pwen kle ki pe demande se *Planning* pou antre pou fer ki i pou vin en fason dan zot Polisi. Mandatwar, ki ler ou fer soumisyon en plan, ou pe enkorpor sa eleman fotovoltaik pou ou kapab zer elektrisite.

Mon napa problem ek sa, i fantastik. Mr Speaker, me selman pou nou kapab realize

fer sa vin en realite, i annan detrwa konponan enportan mon krwar ki nou bezwen pran kont.

Premyerman, i annan sa konponan finansyel ki vin avek, pou endividi ki li i pe mazin fer son lozman ouswa son devlopman, pou li kapab enkorpor sa ladan.

E la ler mon pe koz bann lenstitisyon finansyel Mr Speaker, nou annan nou bann tradisyonnèl parey *HFC*, apre ek nou bann Labank Komersyal ki pret larzan, ki mon krwar i bezwen annan sa lantant avek sa bann Departman Ministeryel.

Pou fer ki i ava en konponan ki pou bezwen petet antre dan sa konponan finansyel, ler i pe pran sa dimoun ki pe pran son *loan*. Sa i enn.

Dezyenmman, nou annan *PUC* avek *Energy Commission* ki 2 akter kle ki pe reglemant lenerzi isi dan pei. Wi in annan bann *Scheme* atraver *PUC* ki'n ganny met a dispozisyon anba Komisyon Lenerzi, pou donn dimoun akse pou bann ki anvi kapab enstal sa bann fotovoltaik lo zot lakaz.

Mwan pou sa Mr Speaker mon santi nou pa'n al ase lwen, menm si ti annan en volonte anba ladministrasyon avan, me

ti mank en volonte pou nou al pli devan.

Rezon akoz mon pou dir sa Mr Speaker, se mon krwar keksoz in tro santralize, e sa prodwir pa'n vann dan en fason desantralize pou al ver bann kliyan.

E ler nou'n get *statistic*, nou'n vwar poudir Bidze ti vini pou *Energy Commission*, i ti nonm nou en sonm anviron R2 mon krwar a R4milyon ki ti ganny depanse anba sa *Scheme*.

Me ler ou gete, ozordi Sesel nou annan nou plis ki 25 mil lakaz, *statistic* in donnen. E nou annan ankor bann plis, plizyer milye laplikasyon ki pe ganny, ki pe vini zour a zour.

Mon vwar poudir an term poursantaz dimoun ki pe benefisye ouswa ki'n vin devan pou *Grant*, pou akse sa servis, i vremen en pti poursantaz *below 25 percent* mon kapab dir.

Alors, eski napa zefor an plis ki kapab ganny fer pou fer ki legzizans i pa kapab vin zis lotorite sa ki aprouv plan, pou fer ki sa i antre. Me i bezwen annan sa mayon.

Lot eleman ladan se *PUC* Mr Speaker. Mon krwar i enportan pou nou konnen e pei antye, ki direksyon nou anvi ale kot i konsern lenerzi renouvlab

e ki nou lobzektif an term poursantaz nou anvi *attend* ankor dan 10an 15an.

Sa i en eleman enportan akoz i annan bann deklarasyon. Parey mon'n dir, 2050, i annan bann deklarasyon ki nou, nou pe form par, nou pe sinyen. Be nou Sesel, kote ki nou, nou anvi sitye nou kot i konsern sa 25 mil e plis lakaz?

Ti annan en konversasyon ki en fwa dan en *meeting* mon ti met devan, mon ti pran bann egzantp senp mwan. Kot nou kapab komans fer serten lavansman.

Nou annan nou de *Inner Island* prensipal, sa i Praslin ek La Digue. E nou pran La Digue li menm li, en pti popilasyon ki napa en gran kantite lakaz, ti ava enn sa bann proze pilot ki ti kapab anba Lenerzi *Commission* li menm li, antreprann, pou gete *how efficient* sa i pou efektiv.

Annou komans lo enn sa bann zil. Nou dir donn sa bann dimoun akse. Fer zot - avek zot kontribisyon, e la i a vin koman en proze pilot. I pa difisil. Praslin osi i *the same thing*. Me selman mon pou retourn lo eleman enportan, se fas a sa ki pe donn lenerzi ozordi, sa se *PUC*.

So si nou pou konpare pou nou ariv lo sa misyon, pou

nou *attend* sa lobzektif ki Mosyon pe demande, *PUC* osi i bezwen annan en rol ki i bezwen zwe.

Si tou le lannen i pe vin avek bann gro, gro proze ekspansyon, bann gro, gro proze dan lenerzi ki pe kontinyen servi sa bann *heavy fuel*, byensir nou pa pou arive attend sa lobzektif.

So, nou bezwen vwar Minister konsernen, sa i pou bezwen Finans li menm li pou zwe en rol ladan. Nou ava annan Minister ki ansarz Lenerzi Sanzman Klima sa Komisyon. Asiz ansanm e tonm dakor lo ki fason *PUC* i pou kontinyen loperasyon.

Eski i pou kontinyen *expand*, ouswa i pou bezwen pe kontinyen dan en fason komans re grese lo son proze kapital pou fer lespas antre bann proze lenerzi renouvlab.

Me ler nou pe regard liv Bidze, sa kantite larzan ki *PUC* in *borrow*, i fer ki si demen dan 5an nou dir nou pou antre *full* dan lenerzi renouvlab, *PUC* pou war li dan en problem finansyel, akoz sa kantite *capital investment* e i dwa Labank, i dwa Gouvernman, i dwa bann lenstitisyon pou li kapab rann sa larzan.

So i fer ki i pou bezwen annan en balans, kalkilasyon

kot sa bann bout i bezwen zwenn pou nou ariv lo sa bann *set target* Mr Speaker. Sa i enn.

Lot kote ki mon santi ki petet nou bezwen met en pe lanfaz lo la ankor, se bann lenstitisyon ki pret larzan pou fer devlopman.

La mon pa pe zis koz bann devlopman lakaz, nenport batiman *building* ki ou pe fer, mon krwar i enportan, ki zot osi zot form parti sa mayon pou kapab fer sa lobzektif arive.

E la mon krwar ler Polisi i a ganny revize, i ava annan bann *guideline* ki ava antre. i ava vin en legzizans kot sa bout konponan klima, lenerzi renouvlab, bann lekipman i ava antre pou sa investiser li menm montre ki direksyon ki li i pou ale avek son devlopman.

E la i ava fer sans, pou dir be wi, ou a ganny en konponan finansman, en porsyon sa Bidze, sa *loan* ki ou pou gannyen, i merit al ver sa bann sityasyon parey pou lenerzi, prodiksyon elektrisite, lekipman pli efikas ki i annan en rediksyon dan nou *carbon footprint*.

So Mr Speaker, mon krwar i annan en kantite pou nou fer. En kantite pou nou ale pou nou kapab reisi fer Sesel vin sa pei ki *carbon neutral*, parey loter Mosyon in nonm

detrwa pei, me volonte, sa volonte.

E la mon pou dir mon pou vin ek en volonte finansyel, e an menm tan en volonte politik pou nou fer sa arive.

So avek sa 2 mo Mr Speaker, mon totalman an faver ki nou annan nou en fason fer ki pou ed limanite e an menm tan fitir zenerasyon apresye sa lemond ki nou pe viv ladan, ki ava pli an bonn sante. So Mr Speaker mon pou termin lanmenm. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a pas laparol Onorab Georges Romain.

HON GEORGE ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou koleg Onorab e tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker mon pou siport sa Mosyon anmennen par Onorab Hoareau, akoz i enn ki pe vin dan en moman kot lemond pe reflexir lo alternativ pou kapab prodwir lenerzi ki ganny konsonmen.

Nou konnen ki Gouvernman i pe zwe son rol deza, pou sansibiliz piblik lo sa size, e sa nou devret kontinyen ankouraze. E sa nou koman en pti pei ki konsernan ek

sanzman klima, i osi enportan ki nou zwe nou rol pou redwir depandans lo karbiran.

Sa i a ede pou redwir polisyon dan lanvironnman, e i a osi ede pou redwir kou ki konsonmater i peye lo zot bil elektrisite.

Mr Speaker ler nou regard dan lemond ozordi, karbiran in vin en komodite vremen enportan, ki nou koman en pei nou bezwen depan, nou bezwen depan lo son lenportasyon.

I en komodite ki son pri i monte desann e i kapab afekte pri lavi en sel kou. Sirtou ler nou pe regard sa ki pe arive dan lemond ozordi. E alors Mr Speaker, i enportan ki nou gradyelman komans mazin, mazin bann lezot fason pou nou prodwir nou prop lenerzi.

Nou depandans lo karbiran pa pou fasil pou redwir net. E nou pou toultan pe depan lo la. Me sa ki enportan se ki nou kapab fer progre pou sey prodwir en pe plis lenerzi an servant bann resours natirel.

Alors sa propozisyon i enn ki pou annan en benefis endividyel lo bann depans ki en lakour i fer, e osi lo bann depans ki en pei i fer pou aste karbiran.

Mr Speaker pou mwan sa proze fotovoltaiik, i enn ki pou bezwen ganny sipor Sekter Prive, anvi ki son lenvestisman i annan kou, ki petet bokou dimoun pou vwar sa difikilte pou siport en tel proze. Espesyalman dan sa letan ki nou pei pe pas ladan.

Mr Speaker alors i pou enportan pou Gouvernman revwar bann *Scheme* ki kapab fer desann sa kou lenvestisman i ganny met an plas, pou fer li pli atiran pou manm piblik ganny akse ek en tel proze kot zot lakour.

Mr Speaker, me petet o nivo nasyonal pli spesifikman lo nivo lendistri ek biznes, sa bann proze i devret ganny enkorpoze dan zot plan ki zot soumet kot *Planning*.

E en pe parey kot nou pe ankouraz bann nouvo *building*, ki pe ganny konstri pou annan zot prop *parking* - fasilite *parking*.

Mr Speaker sa Mosyon anmennen par Onorab John Hoareau, i pou enn ki pou anmenn bokou benefis pou nou pei e pou, e mon pou definitivman donn li tou mon sipor. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker nou tou nou konnen ki elektrisite i en litilite tre enportan ki en lakour i bezwen annan.

Akoz ozordi tou keksoz i servi elektrisite pou zot fonksyonman. Alors i tre enportan ki sak lakour i asire ki zot toultan pey zot bil. E servi kouran byen pou ki zot bil pa mont tro o.

Ozordi bokou fanmir pe ganny difikilte pou zot kapab pey zot bil elektrisite. Dapre dernyen statistik date le 15 Mars 2022, sa ti yer, sorti kot Lazans Proteksyon Sosyal, i annan anviron 108 dimoun ki'n ganny asiste pou pey zot bil elektrik.

I annan ankor bokou ki pe fer aplikasyon pou rod en tel lasistans. Nou konstate ki latmosfer pe ganny detri avek bann diferan gaz danzere, koze par bann lafimen ki sorti kot bann stasyon elektrisite, ki ankor pe servi *heavy fuel*.

Sistenm fotovoltaiik, oubyen enstalasyon pano soler, i en fason ki pou kapab ed dimoun pou annan en bil elektrik ki ba, e bokou pli abordab.

Dan konteks ozordi, kot lemonn pe evolue e modernize, i

enportan pou nou get dan bann fason pli meyer an term lenerzi renouvlab. Akoz sa pou osi amelyor sa problemm resofman later.

Avek en tel sistenm ki servi lenerzi soley, ki nou isi Sesel nou annan an abondans pou zener elektrisite pou ed nou annan en latmosfer pli sen e sof.

Mr Speaker, letan nou pe diskrit sa size ki la devan nou, petet pou annan serten dimoun ki pe ekout nou ozordi pou demann zot lekor, ki sa bann depans an plis sa pou anmennen letan pou konstri zot lakaz?

Akoz kou konstriksyon li menm i de zour an zour pe monte e la propozisyon i, ki bann diferan lotorite, lazans e lorganizasyon gouvènmantal ki annan pou fer avek lotorizasyon plan lakaz, e lenerzi pou met an plas en Polisi kot tou nouvo lakaz i ganny ankouraze pou met pano soler, pou zener elektrisite, ki zot bezwen pou servi.

I byen note, ki i pa ozordi, i pa demen, me kot sa monn pe ale, kot bokou nouvo devlopman pe ganny realize, plis lanfaz pe target prezervasyon lanvironnman e redwir depans.

Nou isi Sesel nou pa en leksepsyon. Pandan bokou lannen, nou pe bezwen vwar nou pran bann desizyon. An sa ki konsern lenerzi renouvlab e pli presi sa size enstalasyon sistenm fotovoltaiik lo sak lakaz, ki pou ganny konstri dan lavenir.

Alor, mon ti a propoze ki dan sa Polisi ki pe ganny sizere, i annan bann stratezi pou fer ki lenstalasyon en tel sistenm i vin pli abordab.

A mon avi i pa pou byen pou enpoz det lo endividi, sirtou bann ki gannyen saler vreman ba. Letan nou an diskisyon sa Mosyon, mon ti a osi kontan fer sorti serten konsern, ki ankor mon pou dir *outstanding* dan mon distrik.

Kot serten dimoun vilnerab ti pou benefisyé avek lenstalasyon sistenm pano soler lo zot lakaz. Sa nou pe koz apepre 4an pase. Me tou sa letan in pase, pano soler pa ankor ganny enstale.

Me non sa bann dimoun i sipoze ankor lo en lalis, ki nou pa konnen sa lalis kote i ete. Sa legzersis ti ganny fer avek Lazans Proteksyon Sosyal. I ti sirtou bann dimoun ki ti pe ganny lasistans *welfare* pou pey zot bil elektrisite.

So petet bann Lazans e Lotorite konsernen ki pe ekout

nou la, i kapab donn nou en *update* lo sa size e konsider enstalasyon sa sistenm lo sa bann lakaz konsernen.

Mon ti a sizere osi, ki petet ler Gouvernman i konstri bann fitir lakaz sosyal dan bann distrik, pou osi konsider enstalasyon en pe sa sistenm lo sa bann lakaz sosyal, ki sa bann fanmir ki pou vin reste ladan a kapab ganny en soulazman lo kote zot bil elektrisite.

An terminan Mr Speaker, mon krwar ki okenn mezir ki anmenn, ki anmenn nou pli perver nou *goal*, pou nou annan en Sesel e en lemonn ki kapab pli byen fer fas avek sanzman klima, e realiz nou rev pou annan lenerzi abordab, prop, e kot nou viv dan bann kominote pli soutenab, i bon pou zabitan Ane Royale. E i bon pou Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Loizeau.

HON NORBERT LOIZEAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm, bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker pou komanse mon anvi felisit Onorab Hoareau pou en prezantasyon byen detaye ki in fer pou son Mosyon. Felisitasyon mon frer. E menm

apre ou prezantasyon, mon'n menm mazine si mon pou koze lo sa Mosyon, apre sa ta detay ki ou'n donnen.

Mr Speaker, vi ki Sesel nou en Pti Leta Zil, ptipti dan losean parey nou'n dir. Ki malgre parfwa nou ganny bokou lapli, lapli toransyel, me preski trwa kar part, trwa kar nou letan, nou sezon pandan lannen i soley. Alors pou mwan, mon panse alor ki pano soler i en keksoz ki nou merit *venture* ladan.

Avek sanzman klima ki pe arive Mr Speaker, parey nou'n vwar Vandredi pase, kot gro delo in desann, e tousala pe arive atraver bann *emission* ki pe al dan lezer, ki pe sanz en pe nou klima.

Kot ozordi Sesel, ou pa kapab leve bomaten dir, ou pou al lo lans Beau Vallon, en touris ki'n vini, ki pou annan soley. I kapab annan lapli desito.

Malgre mon pe siport, mon pe siport sa Mosyon Onorab, anmennen par Onorab John Hoareau, i annan serten kestyon ki nou bezwen koz lo la, ki mon anvi poze mwan.

Mon anvi demande, avek lenstalasyon pano soler, lo tou lakaz dan Sesel par egzanp Mr Speaker, ki lefe pou anmennen lo *PUC* pou li kapab egziste koman en konpanyen?

Malgre ki avek pano soler ki'n met lo lakaz, i osi ganny en pe keksoz avek, sa ki reste i pran, i vann bon marse, selman i pey nou mwens Mr Speaker.

Dapre konpran i pran, me selman *still* mon panse, avek pano soler partou legzistans PUC pou an kestyon. Mr Speaker, sa i en refleksyon ki mwan mon pe met devan pou nou fer.

E la Mr Speaker mon anvi al lo sa *Scheme*, *SEEREP*, *SEEREP* menm Onorab Hoareau? Mon byen? Mr Speaker mon sa *Scheme*, dan en konversasyon avek Onorab Henrie, Onorab Henrie i rapel ki nou ti pe koz lo la.

Mon pa ti tro, tro azour avek Mr Speaker. E si mwan mon pa ti azour avek sa *Scheme*, be bann dimoun deor, eski zot ti konnen pe annan sa *Scheme*.

E nou ti vwar Mr Speaker, *CEO Energy Commission* ti vini ti dir, mon ti demann li en kestyon lo la, i ti dir ki napa bokou dimoun ki'n antre dan sa *Scheme*, dimoun pa konnen, zis en *Scheme* in ganny mete la, selman lenformasyon pa pe pase.

E nanryen Mr Speaker, pa'n marse. E la i fer mon mazin en *backyard farming*, ti en *Scheme* ki ti mete. E nou,

nou Gouvernman fodre pa nou fer sa fot. Nou bezwen *monitor* sa bann *Scheme*, fer sir i marse.

Backyard farming Perseverance, i annan *backyard farming* Perseverance? Pa fer premye fwa mon koz lo la. Ki mon war Perseverance ek larzan *backyard farming* mwan Mr Speaker, *sliding door*, gro sofa, zoli rido e menm i annan ki'n fer parti partou.

E ozordi sa menm sa ki ti promot sa bann dimoun ki ti pe donner, i an kestyon Ankour. Mr Speaker mon pa pou al lo la, pangar ou dir mon i *subjudice*.

E *water harvesting*, ki'n arive ek *water harvesting*. Tousala se bann keksoz ki nou ti anvoy ater sa. Eski i pe met, i annan ki pe marse an parti?

Lekol Bel Eau ti annan en *Scheme*, ti annan sa zafer pou met, pou fer *water harvesting* Mr Speaker, tou basen ti mete pandan lannen, ler mon pe gete akoz ki i pa pe marse Mr Speaker, basen in mete, selman napa dalo ;- napa dalo ek lekol pou delo desann pou ranpli basen. Selman proze in fer.

Mr Speaker, tousala nou bezwen revwar. Nou Gouvernman nou, annou pa repet menm fot, nou bezwen *monitor* sa bann keksoz.

Nou annan lelis la nou, sa bann gro lelis ki la deor la, ti dir pou anmenn 17 sepa 25 poursan elekrisite, oli? Napa nanryen.

Dernyen fwa mon ti demann kestyon *CEO Energy Commission*, enn mon zanmi, Mr Imaduwa, zanmi Onorab Cosgrow tou, son dalon lekòl, nou dalon. I ti dir Mr Speaker, ou konnen ki i ti dir mon, lelis pa fezab pou nou akòz nou napa sa kalite divan, nou napa divan pou fer sa kalite proze. Mr Speaker, i ti dir la.

Mr Speaker be avan nou ti al lo sa proze lelis, mon pa konnen kwa ki zot in gannyen dan sa proze lelis avek sa bann lenvestiser ki ti anvi met sa bann gro lelis. Be nou pa gete nou Mr Speaker?

Nou, nou annan divan nou, *CEO* in dir napa divan. *CEO* in dir napa divan, lelis in mete. Lo Ile Du Port laba lelis, kot mon reste anler Mr Speaker, sa lelis i *barely* vire. Mon gete mwan anler Mr Speaker.

Mon pa en eksper dan lanvironnman, me selman mon vwar sa bann keksoz. Vreman Mr Speaker, sa proze i pou anmenn, i pou anmennen serten benefis lonterm, wi.

Nou'n war isi kot Lasanble Nasyonal, atraver ki

nou'n met pano soler, dapre konpran nou bil elekrisite in koup anviron mon krwar 50 a 60 poursan, kekfw Madanm Clerk a eklersi mon si mon pe koz manti. Non apepre.

Sa nou ki'n mete. E nou ler nou mete nou met li byen, nou pa fer parey zot. Nou met byen e nou rekolte son fri avek Mr Speaker.

Aprezan letan, letan ki ou ganny drwa pou ou met sa pano soler lo ou lakaz, ler ou fek konstri ou lakaz, dapre konpran ou pa annan drwa met pano soler deswit.

Ou sipoze apre 3 mwan *or* 6 mwan, ou bezwen servi en pe kouran *PUC*, apre la pou a mete, ler ou a fini mete, li i a ganny en pe, i ava'n bon marse, i a pey ou mwens. Koumsa mon krwar i ete sa.

Tousala se bann keksoz ki bezwen sanze. Mwan mon pe fer mon lakaz, mon anvi met mon pano soler mwan. I annan ti mete anler Machabée, i annan en msye ti vini ti dir i annan zis en semiz, sa semiz ki pou li, selman i annan pano soler ti pe mete.

I annan pano soler, ti pe mete lo mon lakaz. I pa ti pran 3 mwan. Mr Speaker tou sa bann keksoz nou Gouvernman i bezwen gete.

I bezwen annan lord, i bezwen annan Lalwa pou tou dimoun. Swa nou tir sa 3 mwan, pou anpes bann annan kontak mete avan 3 mwan. Mr Speaker dan tousala, mon ankor annan en konsern mwan.

Nou'n al *COP*, sepa *COP*, bannla pe dir pe donn isi pou nou, pou lanvironnman, pou promot lenerzi renouvlab. Zot pe lager delwil zot. *LNG* sepa *LNG*. Zot pe lager delwil zot Mr Speaker.

E nou, akoz nou Sesel nou ptipti, nou mizer, alors nou, nou bezwen *follow* tou sa *patern*. Me selman sa ki byen Mr Speaker, pou nou, akoz zot, zot fer tou zot gasi, apre nou ki anmas lefe.

Nou pou nou ki annan soley i byen ki nou antre dan sa demars pou nou kapab met pano soler.

MR SPEAKER

Ou'n sot 10 minit Onorab.

HON NORBERT LOIZEAU

Mon okouran sa Mr Speaker.

MR SPEAKER

Ou a pas lo konklizyon.

HON NORBERT LOIZEAU

Mon pou al terminen. Pou nou met pano soler, ki petet ti a benefisye tou dimoun.

Me Mr Speaker en keksoz i merit pran kont, bezwen pran kont son kou *maintenance*.

Son enstalasyon i en fardo. I koute son lenstalasyon, nou bezwen mazin osi son kou *maintenance* ki pou vin avek malgre son benefis i lonterm.

Mr Speaker, mon anvi, an terminan mon anvi siport Mosyon Onorab Hoareau, akoz mon santi ki Sesel i bezwen vin en legzanp. Annou pa zis koze, Sesel i bezwen vin en legzanp. Si nou dir nou pou fer sa, nou vini nou fer.

Nou pa fer parey serten pei Lafrik, en fwa en dimoun ki ti pe al lo *PAP* ti pe akont nou, zot pe koz lo *deforestation*, selman ler ou pase lo *Airport*, pli gran plantasyon dibwa kot zot pe ganny koupe.

Selman ler zot dan sa bann Konferans zot ki pe anmenn sa mesaz, nou pou fer sa, me selman nou pa fer. Nou koman en Manm kontinan Lafrik, nou bezwen stand *firm* on desizyon.

Si nou dir nou pou fer en keksoz, nou bouze lo sa domenn, e fodre napa lipokrizi dan sa bann keksoz. Nou fer, e fodre ki nou Gouvernman i annan swivi lo sa bann keksoz. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Uranie.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Ankor enn fwa bonzour tou koleg Onorab e tou zabitan Zil Pros. Mr Speaker lenerzi renouvlab pou mon pti pei ki enportan vi ki nou depan bokou lo lenportasyon *fuel* ki kout nou pei bokou, e souvandfwa bann kou i retonm lo nou zabitan e fer kou lavi vin pli o.

Kot nou sitye lo planet later, i fer ki nou ganny bokou soley preski en lannen antye. Bondye in donn nou sa kado e mon krwar nou bezwen servi li. Avek plis demann pou lenerzi, i enportan ki nou bouz dan modernite e servi par nou soler pou prodwi lenerzi, sirtou lo mon zil La Digue.

Avek bokou konstriksyon e bokou letablisman touristik, sa i tre enportan ki nou bouz dan sa direksyon pou servi lenerzi soler par fer lenstalasyon fotovoltaiik lo bann lakaz.

Mr Speaker, i vre ki a longer ditan, bann dimoun ki servi pano soler pou vwar zot benefis, par vwar plis larzan reste dan zot pos. E osi sa i anmenn benefis pou pei ki pa pou santi sa presyon pou *supply* lenerzi elektrisite e gard deviz etranzer dan nou pei.

Mr Speaker lenstalasyon fotovoltaiik pou met bokou presyon pou li demare avek son lakaz, akoz i pou bezwen plis larzan sirtou lo komansman. E la mon pe mazin mon zoli zil La Digue.

Avek kou konstriksyon ki tre o, Gouvernman pou bezwen ante dan diskisyon avek bann labank pour ki zot vin avek bann nouvo sistenm *loan*, pou ankouraz dimoun al dan sa direksyon.

Mr Speaker nou pou osi vwar sanzman dan larsitektir twatir bann lakaz, pou fer ki lenstalasyon fotovoltaiik i kapab byen ganny enstale. Mr Speaker *where there's a will there's a way*. Mon krwar tou Seselwa i bezwen vin pli konsyans zot lanvironnman e lenerzi renouvlab.

Mon senserman krwar nou bezwen al dan sa direksyon, e mon pou donn mon sipor sa Mosyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker dan some *COP 26* lo Sanzman Klima, ki mon ti ganny sans

asiste an Novanm 2021, enn bann pwen fokal sete ki lemonn i devret pe met lanfaz lo prezervasyon lanvironnman, e lilizasyon lenerzi renouvlab, pou prodwi *green energy*, e sov nou *planet*.

E ki mannyer aksyon bann gran pei, devlope i afekte bann Pti Leta Zil, avek bann gas ki zot large dan latmosfer. Sa Mosyon ki devan nou i enn ki mon pou donn tou mon sipor, parski sa ki Mosyon pe demande i pou benefisye la fanmir Seselwa an antye. E i pou ede pou koup depans lo bil elektrisite.

Avek en tel sizesyon parey Mosyon pe demande, le moman ki en fanmir in investir dann enn sa bann pano fotovoltaik, i pou anmenn en benefis a lonterm, parski sa lenerzi ki i pou pe zenere atraver sa pano, i pou ed fanmir redwir lo son bil elektrisite ki tou Manm i konsonmen.

Par kont, malgre ki Mosyon pe demande ki tou nouvo lakaz i ganny ankouraze pou met pano soler, mon pou osi demande ki ozordi, nou osi bezwen rod en fason, pou ankouraz bann dimoun ki'n deza konstri pou zot osi, sa ki kapab, investi dan lenerzi renouvlab oubyen *green energy*

parey i annan dimoun i apel li, pou fer li.

Mr Speaker dan sa transformasyon, ki nouvo Gouvernman i anvizaze fer, i pou enportan ki nou rod mwayen, pou ki tou dimoun i benefisye.

E mon osi krwar ki nou bezwen sansibiliz nou popilasyon, lo benefis ki sistenm fotovoltaik i kapab anmenn pou zot Bidze. Pou zot ganny sa lanvi, al ver bann tel investisman, parski si zot pa ganny edike lo son benefis, zot pou reste deryer.

E la mon lans en lapel ek nou bann *media*, pou zot osi donn en koudmen kit nou popilasyon enformen. Pa zis lo benefis lafanmir, me osi pou nou lanvironnman.

Sirtou la dan sa moman kot nou pe koz *sustainable energy resources*, ek sanzman klima. E ozordi bokou dimoun ki'n investi da sa bann tel proze, i kapab vin legzanp pou lezot.

E Lasanble in kapab vin en model pou lezot lenstitisyon. Parski depi ki i ti inogir sa pano soler lo *rooftop*, an Zilyet 2019, i pe fer *savings* lo so bil elektrisite. E DG ti konfirm sa ler i ti prezant Bidze Lasanble tar lannen pase.

E Mr Speaker parey granmoun i dir, mon krwar ki lasarite i komans dan lakour, e Gouvernman i devret pe donn sa legzanp. E komans mazin investir dan pano soler lo zot batiman, pou ede redwir kou elektrisite, ki zot servi.

Ozordi nou war en kantite dimoun pe investir dan bann pti lalimyer solar, swa pou zarden, swa pou peron ou menm lo bann balkon lavarang kot lakour, koman e lot mwayen laklerte, ki bon marse.

Mr Speaker dan bann letan ki ou ti *teach*, 30 an pase ti annan mont ek *Calculator Casio* ki ti servi sistenm soler e ti mars byen.

E ozordi dan sa transformasyon, nou anvizaze *foster* sa kalite lenerzi lo en pli gro lanpler, e se sa ki sa Mosyon pe demande, pou nou itiliz plis lenerzi renouvlab. Ler i pe demande bann Lotorite, Lazans e lorganizasyon gouvènmantal pou met an plas en Polisi kot tou nouvo lakaz i ganny ankouraze pou met pano fotovoltaiik, pou zener elektrisite ki zot bezwen servi.

Se sa ki Mosyon in dir e annou pa oubliye ki nou dan en zil tropikal, kot sa resours i a nou dispozisyon, annabondans, 12 erdtan par zour e nou kapab

konsonm li 365 zour par lannen.

Mr Speaker an dizan sa, nou bezwen osi note ki i annan bann letablisman prive ki'n deza viz ver prodiksyon lenerzi renouvlab. E la si nou rapel, boner lannen pase kot Prezidan ti inogir fotovoltaiik, *plant* lo Desroches *Island*.

Dan mon distrik i annan bann fanmir ki'n deza fini, investir dan fotovoltaiik, e mon felisit zot. Me mon bezwen osi dir ki i malere ki bann zabitan lo vilaz North East Point, ki ti ganny bann flat avek pano solar ki ti'n fini enstale lo la, kot zot ti ganny sarze ler zot ti ganny donnen valer son lakaz.

Me a en serten moman, ler ti pe fer renovasyon twatir malerezman, tou sa bann pano ti ganny retire, kit ater pou abimen, e apre ti disparet. Kantmenm nou'n rode e fer tapaz nou pa'n zanmen konnen kote ti ale e ki kontrakter ti fer avek.

E byensir sa ti anba ladministrasyon avan, kot ler ou vol dan ta 50 i transfer ou dan ta 100 e zot *get away with it*. Sa bann pratik ki malerezman bann zabitan anler lo vilaz North East Point in sibir son konsekans, ki ozordi zot ti pou'n kapab, fer en bon *savings* lo zot bil elektrisite.

E plis ankor, avek sitan bokou resours nou ti pou kapab ede stabiliz pri, sirtou la dan bann moman lensertitid avek *COVID* e lager ki pe arive pa tro lwen avek nou.

Alors annou investir dan nou fitir pou benefis nou pep. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou Manm, tou koleg Manm, tou dimoun ki pe ekoute. Mr Speaker sa Mosyon in ganny anmennen ozordi par Onorab Hoareau, dan mon pwennvi i en Mosyon ki bon.

I en Mosyon ki bon pou Sesel, i bon pou nou tou. En Mosyon ki viz ver le fitir, en fitir pou Sesel kot nou pran ka ek nou lanvironnman.

Dabor mon ti oule fer resorti ki nou lanvironnman Sesel, i enn ki nou tou nou kontan. Mon ti fer resorti dan mon *speech* ladres lo Leta Lanasyon ki nou pei i enn ki ganny respekte par bokou. E nou Sesel nou en sanpyon lanvironnman. So sa Mosyon i en Mosyon ki anmenn nou ver sa laliny.

Mr Speaker, nou tou nou konnen in ganny koz lo la bomaten ki nou komitman, ki nou komitman anver sanzman klimatik. E nou komitman anver *the wider commitment* ki lemonn pe fer.

Pou ki nou limit resofman later pou anba 2 degre. E si i posib se sa target ki nou anvi *achieve*. Sirtou bann Pti Leta Zil akoz en target 1.5 degre *celsius*.

I en target ki pou permet nou bann Pti Leta Zil reste vivan, reste par lao lanmer sirtou dan bann zil elwanye.

Mr Speaker Sesel an konparezon avek bann lezot pei, bann lezot gran pei nou konsonmasyon *fossil fuel* e nou kontribisyon anver sa sanzman klimatik, i enn parey nou dir an Angle *negligible* e sa i en fe.

Sa ki nou pe fer nou Sesel se en zes ki plito senbolik e koman en sanpyon lanvironnman, i enn ki parey mon'n dir i neserer ki nou fer.

Nou'n touzour *lead* lemonn anver sa bann keksoz. E sa osi i enn bann fason ki nou montre ki mannyer nou en sanpyon lanvironnman.

Me solman Mr Speaker, nou Sesel nou bezwen fer atansyon ler nou koz lo lenerzi renouvlab. Vre ki nou annan bokou soley. Me soley pou bann ki konpran sa domenn, soley i

en lenerzi ki nou apel en *intermittent energy source*.

Savedir nou ganny soley pandan en serten kantite letan, apre aswar napa soley. So *basically*, i en sours lenerzi ki pa *fixed* konpare avek divan, konpare avek *thermal energy*, konpare avek lenerzi ki nou zwenn avek delo.

Se pour sa rezon ki bomaten parey mon'n tann enn ou de Manm in koz lo la, Onorab Mondon si mon pa tronpe in koz lo bann pei ki pe *achieve* bann gro target.

Par egzanp *Costa Rica*, zot pa depan lo lenerzi soler, akoz zot depan lo bann lenerzi, sours lenerzi ki pli *reliable* ki 24 lo 24. Malgre ou pe dormi ou pe kontinyen zener lenerzi.

So me solman sa i pa devret anpes nou Sesel *aim* bokou pli o ki nou ete ozordi. An se moman, parey nou konnen nou'n ganny mansyonnen. An se moman lokalman nou target Sesel se 15poursan lenerzi renouvlab par 2030.

Eski i en target ki reel ki *achievable*? Dan mon pwennvi wi i *achievable*. Eski i en target ki nou kapab fer pli byen? Posibleman nou kapab fer pli byen.

Akoz nou'n war pandan ban lannen ki'n pase, bann lavansman dan bann teknolozi

lenerzi renouvlab in ogmant konsiderableman. E bann pri dan bann teknolozi lenerzi renouvlab in osi desann konsiderableman.

Ki fer ki ozordi bokou dimoun i kapab *afford*. Lontan sa bann keksoz ti *afford* par bann gro, gro lakonpanyen. E ozordi se bann teknolozi ki kapab ganny anmenn lo *scale* dan bann *private household at an affordable rate*.

So eski sa ankor enn fwa eski sa target pou Sesel i enn ki realizab? Wi i realizab me petet nou kapab fer bokou plis.

Nou bezwen osi rekonnèt bann travay ki'n deza ganny fer par Komisyon Lenerzi e Gouvernman oparavan. Par egzanp mon okouran, mon konnen ki Komisyon Lenerzi i deza an diskisyon avek bann Lotorite konsernen par egzanp *Planning Authority*, lo en *building Code*. Ki pou enkorpor egzaktaman sa ki sa Mosyon pe dir.

Ki pou enkorpor absorbsyon plis lenerzi renouvlab dan sistenm. E osi son lot kouzen ki mars ek li se *energy efficiency*.

Nou bezwen, nou pa kapab zis koz lo lenerzi renouvlab. Ler nou'n ganny lenerzi renouvlab apre nou komans servi an brit an bran

manner nou ganny bezwen. E nou napa sa *energy efficiency* kot nou war nou apre nou pri dan en sityasyon.

Lo sa menm laliny Mr Speaker osi, mon koleg Onorab Uranie in koz osi lo en keksoz ki bokou dimoun pa koz lo la. Me ki osi, osi enportan ;- vremen enportan ler nou pe koz lo absorbsyon lenerzi renouvlab.

E sa se nou larsitektir kreol. Sa bann pano soler normalman nou met lo nou twa lakaz.

Me dan bokou ka isi Sesel, nou bann twa lakaz larsitektir Kreol i fer ki nou bann twa i pwent. E i napa sa, ki manner ou dir sa ? sa *pitch*, sa *slope* ki ideal pou kapab met pano fotovoltai, pano soler lo sa bann twa.

E ler - e i posib mete me solman ou pa pe ganny sa maksimonm benefis avek sa pano soler, ki lo ou lakaz. So petet ler nou pe dir nou pe ankouraz Gouvernman atraver sa Mosyon, pou kapab enkorpor plis lenerzi renouvlab dan nou sistenm, nou bezwen osi revwar en pti pe nou bann larsitektir.

Ki manner nou *build* nou bann lakaz. Ki manner nou *build* nou bann *roof*. Pou kapab fer li pli fasil pou dimoun kapab

antre dan sa domenn lenerzi renouvlab.

In osi annan dan lepase anver sa target 15poursan par 2030, in annan keksoz ki'n ganny fer, dabor in ganny koz lo *SEEREP Scheme*.

Son benefis avek son bann keksoz ki pa'n sitan benefisyab. Mon pou osi koz par egzanp lo *India Grant* - ki'n ganny fer resorti taler la ki Lasanble Nasyonal in met son prop *roof*. Son prop pano soler lo *roof*.

Annefe sa ki par lao Lasanble Nasyonal i form parti *Grant* ki Gouvernman Lenn ti donn Sesel, pou met lo son bann *building* Gouvernman. E i an en proze pou met lo bann *building* Gouvernman.

So deza i an en komitman oparavan pou fer sir ki pou met pano soler lo bann *building* Gouvernman. Ki bann *building* Gouvernman osi i vin pli efisyan.

Pano soler ti ganny met lo *State House*. Pano soler ti ganny met lo Lasanble Nasyonal e ti sipoze annan lo *Palais de Justice*. Me solman son *roof* pa'n promet ki i gannyen.

In osi annan lenvestisman par egzanp lo sa Zil Romainville. 2 lenvestisman, 1 par *PUC*. *PUC* li menm in investi dan 5megawat

elektrisite pano soler. E i annan en megawat ki dabor bokou zot petet si lyez ek zot bann *DA*. Zot pou konnen poudir la *PUC* pe dir anvoy lalis bann dimoun ki pou benefisyè avèk sa *rebate* ki *PUC* pe donnen.

So *basically*, sa pano soler pa pou lo zot lakaz. Sa pano soler i laba lo Ile de Romainville. E *PUC* i *allocate* 200 kilowatt? *Anyway* en pti pe dan sa laliny. Me solman *PUC* i *allocate* sa avèk zot.

So *basically*, se sa prosesis demokratizasyon lenerzi renouvlab.

So parey mon'n dir i annan bokou ki'n ganny fer Mr Speaker. E enn bann benefis tousala apard bann benefis lanvironnmanal, se en benefis direk ki petet i devret anmennen lo kou lavi en pti pe.

Ankor mon trenn ankor sa *issue* kou lavi dan deba, akòz i enportan. Nou pa zis met la anler pou fer zoli. Me i bezwen annan en benefis pou sa fanmir osi ki pe met sa lo son lakaz. E kou lavi i devret kapab ganny enpakte lo sa ki nou pe fer ozordi.

Mon leksperyans Mr Speaker tousala i montre ki sa bann proze lenvestisman, i osi anmenn bokou soulazman pou bann fanmir parey mon'n dir.

Me solman i nesese ki ler nou pe get tousala, i nesese ki nou get bann lenstitisyon ki pou zer sa transformasyon. Ouswa sa revolisyon ki nou oule vwar dan sekter lenerzi renouvlab.

E la lenstitisyon kle se lenstitisyon regilater lenerzi. Sa se *Energy Commission*. E zot, zot santral, zot kle pou asir sa migrasyon ki nou anvi *achieve*.

E pou mwan i ti enn mon bann keksoz ki mon'n koz lo la boner pandan bann letan ki mon'n antre dan Lasanble. Ler ki Gouvernman ti pe dir zot pou ferm Komisyon Lenerzi.

E pou fer son fonksyon vin anba Minister. Mwan mon en dimoun ki pa krwar sa i devret koumsa. E mon krwar si nou anvi annan en Sekter Lenerzi Renouvlab ki vibran e pou asir sa migrasyon, nou bezwen annan en Komisyon Lenerzi ki pou *regulate* tou sa bann *players*, ki pou antre dan zwe ler ki nou pe bouze pou *increase* kantite lenerzi renouvlab.

So pou mwan ankor i en pledwari ki mon fer ozordi. Pour ki Gouvernman pa pouse sa. Malgre zot in dir zot pa ankor fer. Nou pa ankor war Lalwa vin devan nou.

Me mon swete ki zot pa fer. Ki zot kit Komisyon Lenerzi parey i ete, pou ki i ava kapab

asir sa migrasyon a lavenir ki pe vini.

Nou bezwen koz osi Mr Speaker lo *PUC*. *PUC* i annan en rol santral ki i zwe li.

Apard sa depans direk lo *fuel* ki'n ganny dir par Onorab Hoareau taler R600 ekek milyon, *PUC* i osi bezwen investir dan lenfrastruktir pou kapab realiz tousala.

Bokou dimoun i krwar zis nou vini nou met en *PV* lo lakaz e nou komans donn kouran dan *grid*. E pa realize sa enstabilite parey Onorab Hoareau in koz lo la. Sa enstabilite ki si i annan tro bokou partou ki kapab kree dan *grid*. Si nou napa en sistenm *grid* ki kapab *cater* pou tousala.

So i bezwen annan en lenvestisman konsiderab dan bann lenfrastruktir *PUC*. Pou nou kapab *achieve* sa ki nou anvi *achieve*. Alors nou bezwen war ki model nou servi pou kapab donn *PUC* sa loportinite pou fer sa bann enfrastruktir vin en realite.

MR SPEAKER

Ou'n zot 10 minit Onorab.

HON WALLACE COSGROW

Mon pou terminen Mr Speaker. Mon pe al terminen. Donn mon 2 minit. Mr Speaker parey mon'n dir nou'n koz en pti pe lo

energy efficiency. I enportan ki nou osi nou pa kit *energy efficiency* deryer an mezir ki nou koz lo lenerzi renouvlab.

Apré mon ti a kontan zis antre en pti bout Mr Speaker. Konsernan *loan HFC*. Mon krwar i pou en pti pe difisil. Par egzanz sirtou pou bann dimoun ki ganny *lower income*.

Nou konnen apepre 54 poursan bann travayer pe ganny par anba R8555 ekek. Sa i en fe. E pou zot antre dan en *Loan Agreement* ki pou al *increase* zot *loan*. Deza zot pe ganny difikilte pou kapab ganny en *loan* ek *HFC* pou ganny en kantite larzan pou fer zot lakaz.

La ou pe dir zot pran pano soler, i fer li vin en pe pli difisil. Mwan mon krwar i devret annan en lot mekanizm atraver Gouvernman, atraver en fon ki sa i a kapab ganny fasilite.

Ankor Mr Speaker pou terminen, i annan sa Mosyon parey mon pe dir ki Onorab Hoareau in anmennen. I en Mosyon ki tre bon. I en Mosyon ki get pou le fitir. E mon krwar nou devret, i devret annan benefis pou nou pep.

E Prezidan ti dir pa tro lontan pase la, ler i ti devan nou Lasanble. I ti donn en komitman, i ti dir ki poudir nou devret antre dan sa laliny e ki

nou devret par egzanp enn bann keksoz ki nou devret pe fer, se met pano soler lo *building STC*.

Ziska aprezan mon pa ankor war naryen lo *building STC* ti sipoze met pano soler lo *building STC* pou fer desann kou lavi, mon pa ankor war ziska prezan.

Mon kestyon en pti pe senserite Gouvernman - pa senserite sa Mosyon. Me senserite Gouvernman pou bouz de lavan. So ziske ki nou war sa pano soler lo *STC* pou redwir kou lavi nou ava kapab dir *ok* Gouvernman i senser.

Me pou le moman nou pa pe war sa senserite. Me selman sa Mosyon i en Mosyon ki mon krwar i dan en *step* dan en *right direction*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab John Hoareau ou ava fer ou *summing-up* lo Mosyon.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, premyerman mon le remerci tou bann entervenans ki'n koz lo sa Mosyon. Onorab Mondon in koz en pti pe lo en target ki pa ase anbisye lo kote Gouvernman li menm.

Pou fer sir ki nou kapab *achieve* nou *carbon neutrality*.

So in koz osi en pti pe lo bann zil piblik ek prive, pou fer sir ki dan bann zil nou entrodwir fotovoltaik. Ki i pou ede osi lo kote transportasyon *fuel* pou al lo sa bann zil.

I pou ede lo kou sa petrol li menm ki ou bezwen aste pou anmenn laba, pou fer marse sa bann zenerater ensidswit.

E pou nou bann pti zil elwanye sirtou, sa i en keksoz ki pou ed en kantite. Onorab Aglae in koz en pti pe lo sa lipokrizi ki bokou koze i ganny fer.

Me selman napa ase aksyon ki ganny fer. E zisteman la nou pe demann Gouvernman pou fer bann aksyon, pou fer sa kordinasyon ant bann diferan lenstitisyon gouvornmantal, pou fer sir ki nou *come up* avek en Polisi. Avek bann keksoz ki reel ki kapab *translate into action*.

Onorab Aglae osi in koz en pti pe lo konponan finansyel ek labank en pti pe. Fason ki sa i kapab ganny regle. Lo kote *PUC* li menm pou fer sir ki i revwar son Lalwa pou kapab *accommodate* pou sa bann sanzman. E parey mon osi mon'n kapab konstata mon'n fer dan mon deliberasyon.

Onorab Romain in koz en pti pe nou depandans lo

karbiran. E in met li an konteks avek sa Mosyon.

Onorab Lemiel in koz en pti pe lo kou pou bann fanmir ki vilnerab. Ki nou rod en solisyon pou sa. E ki nou anmenn en stratezi ki fer li vin pli abordab pou sa bann dimoun ki si ou le lo *lower income bracket*.

Onorab Loizeau in koz en pti pe lo lefe ki nou klima i ideal, pou nou kapab servi *maximum* fotovoltaiik. E osi bann lenfrastruktir *PUC* ki bezwen ganny amelyore pou kapab *cope* avek sa bann sanzman.

Mon fyer ki Onorab Uranie, in profit sa lokazyon pou sanpyonn en pti pe lo kote La Digue. Sa bann devlopman touristik ki zot pe fer ki osi kapab servi fotovoltaiik pou redwir depandans lo *fuel*. Ensidswit.

Hon Esparon in koz en pti pe lo lefe lonterm sa proze. In koz en pti pe lo lenvestisman Gouvernman lo fotovoltaiik lo bann *buildings*.

Onorab Cosgrow in finalman koz en pti pe nou pozisyon nou pei koman en sanpyon lanvironnman. Ki nou bezwen *lead by examples*.

E pou nou parey in dir, ki fer bokou sans. Nou pa kapab fer bokou an term lakantite. Be selman nou kapab, pti ki nou

été, nou kapab fer bann keksoz ki signifikan ki pou kapab ed lemonn pou pran legzanp lo nou.

In koz osi en pti pe lo lenvestisman ki *PUC* in fer Romainville. E demokratizasyon fotovoltaiik. E enn de bann lezot Manm osi in koz lo sa donasyon ki Lenn in fer.

E bann fanmir vilnerab ki sipoze ganny en pano fotovoltaiik pou fer zot pey mwens elektrisite.

So, an zeneral mon krwar poudir nou'n pret sa size avek bokou prekasyon. E pwen final se ki nou bezwen bouz dan sa direksyon.

Nou bezwen *thread consciously* akoz nou annan osi bann fanmir vilnerab ki nou bezwen sofgard zot a tou nivo. A tou pri. E fer sir ki si i annan bann benefis lo kote elektrik, lo kote *fuel*, se laplipar bann dimoun vilnerab ki bezwen ganny gete avan.

Anfen Mr Speaker. Nou pou dir pou dir poudir nou tret sa Mosyon osi avek bokou lentere ki nou'n mete lo *PUC* avek *Energy Commission*.

Ki sa 2 lorganizasyon i vwar ansanm. E si fodre met bann lezot konponan lezot Minister ansanm pou kapab vin avek en solisyon.

Oubyen avek en target ki pli anbisyé pou fer nou ariv lo en *carbon neutrality*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Hoareau.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Aprezan mon ava envit bann Manm pou vot lo sa Mosyon.

Manm ki an faver lev lanmen silvouple? Mersi mon krwar tou Manm in vote.

Vot lo Mosyon ki sa Lasanble pe demann bann Lotorite, Lazans, lorganizasyon gouvènmàn ki annan pou fer avek plan, lakaz e lenerzi pou met an plas en Polisi kot tou nou nouvo lakaz i ganny ankouraze pou met pano voltaik pou elektrisite, 29 Manm in vot pour, 0 kont e 0 abstansyon.

Alors sa Mosyon in aprouve par Lasanble avek inanimite. Felisitasyon e mersi Onorab Hoareau pou ou travay.

Avek sa nou'n ariv a lafen bann *items* lo nou *Order Paper*. Alor Lasanble pou *adjourn* pou ozordi.

Mon konnen nou annan bann travay Komite e les lo kote *Assembly Business Committee*, mon ava avans sa pou fer 1.30. Koumsa bann Manm ava ganny

sans respire avan nou bezwen rebran.

Antretan mon ava swet lezot Manm bonn kontinyasyon dan zot travay ki annan reste dan lasemenn. E osi travay ki zot ava fer dan zot distrik.

Lasanble pou rezwenn Mardi prosen 9er. Nou *adjourn*.

(ADJOURNMENT)